

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування
Кафедра іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ

Гарант освітньої програми

к.п.н., доцент

Остапенко С. А.

« ____ » _____ 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»

зі спеціальності 035 «Філологія»

спеціалізації 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша
– англійська»

за освітньою програмою «Германська філологія (англійська, німецька). Переклад»

на тему: «Відтворення засобів експресивності в процесі перекладу повісті
Роальда Дала “Матильда” українською мовою»

Виконав здобувач 2 курсу групи ФЛ-23М
вищої освіти Ковалець Іван Олександрович

_____ (підпис)

Керівник: Завідувач кафедри іноземної філології,
українознавства та соціально-правових
дисциплін, к.пед.н., доц. Остапенко С.А.

_____ (підпис)

Засвідчую, що у кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Здобувач вищої освіти _____

Кривий Ріг
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування
Кафедра іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін
Форма здобуття вищої освіти очна
Ступінь магістр
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша –
англійська
Освітня програма Германська філологія (англійська, німецька). Переклад

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Гарант освітньої програми

к.пед.н, доцент

_____ Остапенко С. А.

« ____ » _____ 2024 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Ковальцю Івану Олександровичу

1. Тема роботи «Відтворення засобів експресивності в процесі перекладу повісті Роальда Дала «Матильда» українською мовою»
Керівник роботи к.пед.н., доц. Остапенко С. А.
Затверджені наказом ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського
від «23» травня 2024 року № 100-с
2. Строк подання студентом роботи: «16» грудня 2024 року
3. Вихідні дані до роботи: монографічна і періодична наукова література, словники, данні мережі Інтернет, повість Роальда Дала «Матильда» англійською та українською мовами.
4. Зміст (перелік питань, які потрібно розробити):
  - 1) дослідження специфіки перекладу художніх творів, поняття експресивності, засобів експресивності та способів її відтворення в перекладі;
  - 2) порівняльний аналіз повісті Роальда Дала «Матильда» англійською та українською мовами;

- 3) аналіз засобів експресивності в повісті Роальда Дала «Матильда»;
- 4) аналіз способів відтворення засобів експресивності в українському перекладі повісті «Матильда»;
- 5) аналіз застосування перекладацьких трансформацій в процесі відтворення засобів експресивності в перекладі повісті «Матильда» українською мовою;
- 6) рекомендації із дослідження відтворення засобів експресивності в процесі перекладу художнього твору.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): -.

6. Дата видачі завдання «02» вересня 2024 року

7. Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Добір та аналіз літературних джерел, визначення об'єкту, предмету та завдань дослідження.	до 23.09.2024 р.	
2	Підготовка основної частини роботи	до 18.11.2024 р.	
3	Підготовка висновків та рекомендацій роботи	до 02.12.2024 р.	
4	Аналіз та інтерпретація отриманих результатів, оформлення роботи	до 09.12.2023 р.	
5	Надання виконаної та оформленої кваліфікаційної роботи на кафедрі відповідно до вимог STU 02.02-30-2023	до 16.12.2024 р.	

Здобувач ВО _____ **І. О. Ковалець**

Керівник роботи _____ **С. А. Остапенко**

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

сторінок – 52   рисунків – 0   таблиць – 0   додатків – 2   використаних джерел – 70

Об'єкт дослідження: повість Роальда Дала «Матильда» англійською та українською мовами.

Предмет дослідження: засоби експресивності в повісті Роальда Дала «Матильда» та способи їх відтворення в перекладі.

Мета дослідження: проаналізувати засоби експресивності в повісті Роальда Дала «Матильда» та способи їх відтворення в процесі перекладу українською мовою.

Завдання дослідження: дослідити специфіку перекладу художніх творів, поняття експресивності, засобів експресивності та способів її відтворення в перекладі; проаналізувати засоби експресивності в повісті Роальда Дала «Матильда»; здійснити порівняльний аналіз повісті Роальда Дала «Матильда» англійською та українською мовами; проаналізувати способи відтворення засобів експресивності та застосування перекладацьких трансформацій в українському перекладі повісті «Матильда» Роальда Дала.

Методи дослідження: аналізу та узагальнення наукової літератури з проблем художнього перекладу, засобів експресивності, перекладацьких трансформацій; ідентифікаційний метод для виявлення експресивних одиниць у тексті; описовий та структурно-семантичний методи для аналізу та класифікації засобів реалізації експресивності в англійському художньому тексті; метод перекладацького аналізу тексту і зіставного та порівняльного аналізу для дослідження особливостей перекладу засобів реалізації експресивності українською мовою.

Основні результати дослідження: досліджено специфіку перекладу художніх творів, дитячої літератури; інтерпретовано поняття експресивності, засобів експресивності, перекладацьких прийомів відтворення експресивності в перекладі; здійснено порівняльний аналіз повісті Роальда Дала «Матильда» англійською та українською мовами; проаналізовано застосування засобів мовної експресивності (фонетико-фонологічних засобів експресивності, лексичних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних), словотворчу експресивність та паралінгвістичні засоби передачі експресивності в повісті «Матильда» та способи їх відтворення в перекладі; доведено необхідність застосування різних видів перекладацьких трансформацій як засобу досягнення адекватності перекладу та прагматики твору.

Ключові слова: художній переклад, експресивність, засоби експресивності, спосіб перекладу, перекладацька трансформація

ЗМІСТ

Вступ	6
Основна частина	9
Висновки та рекомендації	42
Список використаних джерел	45
Додатки А – Б	50

ВСТУП

Сучасні дослідники проявляють все більший інтерес до експресивності, що відображає прагнення глибше зрозуміти людську культуру та свідомість. Ця категорія виходить за межі лінгвістики та мистецтвознавства, стаючи важливим елементом соціокультурних процесів. Складність експресивності полягає в тому, що вона відображає суб'єктивне начало в мові, яке постійно взаємодіє з об'єктивною дійсністю. Вивчення експресивності має важливе значення для розуміння культурних кодів, механізмів мовної комунікації та особливостей людської свідомості.

Мова – це не лише інструмент спілкування, а й потужний засіб вираження емоцій та почуттів. Особливо яскраво ця функція проявляється в художній літературі, де мова стає ефективним інструментом створення образів та передачі авторського світогляду. На відміну від повсякденної мови, мова художньої літератури – це особливий світ, де слова набувають нового звучання. Широке використання метафор, образів, синонімів та стилістичних засобів дозволяє автору створювати неповторні художні світи. Дослідження таких експресивних засобів дозволяє глибше зрозуміти, як мова формує нашу культуру та світогляд.

Експресивність – це одна з визначальних рис літературної мови, яка стала предметом детального дослідження багатьох лінгвістів, таких як: К. Баюн [1], Ю. Бегма [2], Н. Бойко [3; 4], М. Вінтонів, Т. Вінтонів та Ю. Мала [5], Т. Вавринюк [6], С. Галаур [7], Н. Гуйванюк [11], Г. Дядюра та Д. Колесник [13], М. Ідзьо [14], А. Кіщенко та Л. Стрій [16], О. Клімова [17], Т. Коваль [18; 19], К. Ковальова та Л. Савицька [20], Н. Лукаш та С. Педченко [23], О. Ляшенко [24], Ю. Мінцис [28], Т. Насалевич та А. Луханова [29], Д. Соколова [38], І. Холявко [42], Г. Хоменко [43], В. Чабаненко [44], В. Чабаненко [45], Є. Чайковська [46], О. Чувардинська та В. Даниленко [47], Г. Удовіченко та Г. Самойленко [69] та інші.

Переклад засобів реалізації експресивності вважається одним з найскладніших при перекладі, адже окрім передачі змісту висловлювання перед перекладачем постає завдання передати емоційне навантаження, яке несе в собі висловлювання. Даному питанню присвятили свої наукові доробки В. Гертнер [8], Н. Глінка та Ю. Зайченко [9], О. Крицький [21; 51], М. Куц [61], Н. Пільгуй та А. Шкурченко [34], О. Остапенко [59; 61], Я. Свиноріз [35], О. Туріца, Є. Марус та В. Дорофєєва-Кузьміна [39].

Однак, незважаючи на значну увагу з боку лінгвістів, експресивність залишається складним і багатограним поняттям, яке все ще потребує подальшої теоретичної розробки, а відтворення експресивності в перекладі – перекладацького аналізу та прикладних досліджень.

Дитяча література – це особливий вид мистецтва, який потребує особливого підходу під час перекладу. Адже вона не лише передає інформацію, а й формує світогляд дитини. Переклад дитячої літератури – це мистецтво втілення авторського задуму в іншій мові, зберігаючи при цьому його емоційну насиченість та доступність для дитячого сприйняття. Тому перекладач повинен не лише володіти мовами, а й розуміти дитячу психологію та особливості сприйняття світу, адже його робота впливає на формування світогляду молодого покоління. Тому він

повинен не лише точно передати зміст оригіналу, а й зберегти його літературні якості та емоційність.

«Матильда» Роальда Дала була об'єктом певного ряду наукових досліджень. Вивчення роману ведеться як з літературознавчої, так і з лінгвістичної точки зору. З літературознавчої точки зору його вивчають такі мовознавці, як Т. Кушнірова, О. Панько, Є. Борисова та Є. Кобзева.

М. Севастюк [36], Я. Панко [31], Ю. Мінцис [27], О. Панько [32], С. Остапенко та М. Лисогор [62], Т. Миколишена [25], А. Петровська [33], досліджують стилістичні особливості перекладів казки. М. Севастюк підкреслює індивідуальну неповторність Р. Дала, виражену в його бунтарському та провокативному стилі, тонкому використанні чорного гумору, гротеску та карикатури, досліджує стратегії і тактики відтворення стилістичних доміант Роальда Дала українською мовою. Я. Панко та Ю. Мінцис досліджують труднощі, які виникають у процесі перекладу лексики та карикатури Роальда Дала. Вони також досліджують труднощі, які виникають у процесі перекладу лексико-стилістичних засобів, а також шляхи їх подолання. С. Остапенко та М. Лисогор досліджують способи передачі емоційно-експресивних лексичних одиниць у процесі перекладу роману «Матильда» українською мовою.

Застосуванням окремих видів трансформацій в процесі перекладу «Матильди» українською мовою займались В. Гордова [10], Л. Дмитрук [50], М. Куц [60], М. Лисогор [22], Д. Мирошніченко [26], С. Остапенко [50; 58; 60; 63], Є. Скалеба [37], М. Уголькова [40], М. Форгель [41], Г. Удовіченко [63].

Однак, окремого комплексного дослідження застосування засобів експресивності та способів їх відтворення в українському перекладі повісті «Матильда» не проводилося. Цим і зумовлений вибір теми нашої наукової розвідки.

Мета дослідження: проаналізувати засоби експресивності в повісті Роальда Дала «Матильда» та способи їх відтворення в процесі перекладу українською мовою.

Досягнення зазначеної мети реалізовується завдяки вирішенню наступних **завдань:**

- дослідити специфіку перекладу художніх творів, поняття експресивності, засобів експресивності та способів її відтворення в перекладі;
- проаналізувати засоби експресивності в повісті Роальда Дала «Матильда»;
- здійснити порівняльний аналіз повісті Роальда Дала «Матильда» англійською та українською мовами;
- проаналізувати способи відтворення засобів експресивності та застосування перекладацьких трансформацій в українському перекладі повісті «Матильда» Роальда Дала.

Об'єкт дослідження: повість Роальда Дала «Матильда» англійською та українською мовами.

Предмет дослідження: засоби експресивності в повісті Роальда Дала «Матильда» та способи їх відтворення в перекладі.

Методи дослідження: аналізу та узагальнення наукової літератури з проблем художнього перекладу, засобів експресивності, перекладацьких трансформацій;

ідентифікаційний метод для виявлення експресивних одиниць у тексті; дескриптивний та структурно-семантичний методи для аналізу та класифікації засобів реалізації експресивності в англomовному художньому тексті; метод перекладацького аналізу тексту і зіставного та порівняльного аналізу для дослідження особливостей перекладу засобів реалізації експресивності українською мовою.

Теоретична значимість роботи полягає у комплексному дослідженні явища засобів експресивності художнього тексту та способів її відтворення в процесі досягнення еквівалентності перекладу та відтворення прагматики твору.

Практична значимість даної роботи визначається можливістю застосування результатів дослідження під час викладання перекладознавчих та літературознавчих дисциплін, зіставної типології, а також для ілюстрації теоретичного матеріалу на практичних та семінарських заняттях.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота містить вступ, основну частину, висновки та рекомендації, список використаних джерел (70 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 52 аркуша.

Апробація. Практичні результати роботи викладено на 79 студентській науково-технічній конференції «Тиждень студентської науки – 2024» (Дніпро, 8–12 квітня 2024 року) – тези «Застосування прийому калькування в українському перекладі роману Данієли Стіл “Чари”» та XXVI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції» (Київ, 16 травня 2024 р) – тези «Застосування трансформації транскодування в українському перекладі роману Данієли Стіл “Чари”».

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Художній текст – це синтез індивідуального бачення автора і загальнолюдських мовних законів. Письменник, будучи носієм культури, використовує мову як інструмент для створення унікального світу, який водночас є частиною більшого культурного контексту.

Художній текст є багатошаровим феноменом, який несе в собі не тільки інформацію про реальність, але й ціннісні орієнтації автора та культури, в контексті якої він створений. Через систему образів і символів автор транслює свої уявлення про світ, впливаючи на свідомість читача.

Художня література виконує не лише естетичну, а й пізнавальну функцію, дозволяючи нам глибше зрозуміти себе та світ навколо. Інформація, закладена в тексті, – це не пасивне відображення дійсності, а активний процес її переосмислення та трансформації. Автор, використовуючи різноманітні художні прийоми, створює нову реальність, яка викликає у читача емоції та спонукає до роздумів.

Художній текст має складну структуру, де кожен елемент важливий. Структура тексту є динамічною, характеризуючи його як закінчену, цілісну комунікативну систему.

Мова художньої літератури, незважаючи на її різноманітність та авторську індивідуальність, має ряд специфічних рис, таких як багатство метафор, образність мовних елементів майже всіх рівнів, вживання різнотипних синонімів та багатозначностей, а також використання уривків з різних стилів лексики.

Переклад художніх творів є одним із найкреативніших, найскладніших і найсуперечливіших видів перекладу. На перший погляд переклад літератури може здаватися простим, адже в художніх текстах немає технічних термінів чи спеціальної професійної лексики. Однак, саме естетична складова стає основною перепорою, оскільки її передача є найбільшою складністю перекладу художнього тексту.

Основне завдання художнього перекладу полягає у передачі повноти змісту та емоційної виразності оригінального твору. Досягти цього неможливо при дослівному перекладі, оскільки такий підхід переносить на мову перекладу «чужі» стилістичні особливості, форми та конструкції.

Переклад художньої літератури – це творчий процес. Оскільки форма та зміст твору нерозривно пов'язані між собою, головною метою перекладу є збереження цієї єдності. Перекладач має не лише точно передати ідеї автора, але й відобразити спосіб їх художнього вираження, зберігши образність оригіналу з такою ж силою, як у автора. Тому перекладач особливо уважно ставиться до семантики та стилістики твору.

Основними вимогами до якісного художнього перекладу є:

Точність. Перекладач повинен передати всі думки автора, зберігаючи не лише основні ідеї, а й найтонші нюанси та відтінки висловлювання. При цьому не можна нічого додавати від себе, розширювати чи пояснювати текст, щоб не спотворити зміст оригіналу.

Стислість. Переклад має бути лаконічним і не надто багатослівним. Думки повинні бути передані у максимально стислій та чіткій формі.

Ясність. Лаконічність не повинна заважати зрозумілості тексту. Переклад має бути простим для сприйняття, без заплутаних чи двозначних виразів, щоб читач легко міг осягнути зміст.

Літературність. Як вже зазначалося, переклад повинен відповідати загальноприйнятим нормам літературної мови. Кожна фраза має звучати живо і природно, без слідів синтаксичних конструкцій оригіналу, які є чужими мові перекладу. Через значні відмінності у синтаксичній структурі між англійською та українською мовами рідко можна зберегти форму висловлювання, властиву оригіналу. Більш того, для точної передачі змісту перекладачеві часто доводиться змінювати структуру речення відповідно до норм мови-реципієнта, що може вимагати перестановки чи повної заміни окремих слів або висловлювань. Важливо зазначити, що заміна навіть одного слова може мати значний вплив, а в перекладі замінюються всі слова, причому вони належать до іншої мовної системи зі своєю унікальною структурою. Порядок слів у реченні та відтінки значень у синонімічних рядах часто значно відрізняються між різними мовами.

Переклад вважається невдалим, якщо у читача постійно чи періодично виникає відчуття, що він має справу з текстом, перекладеним з іншої мови. Це перешкоджає повноцінному сприйняттю змісту, і часто трапляється через перенесення норм вихідної мови в мову перекладу.

Варто зазначити, що за допомогою мови ми не тільки передаємо інформацію, фіксуємо та організуємо факти та явища реальності, але й виражаємо різні емоційні стани та ставлення до світу. Емоційне підсилення певного висловлювання часто використовується з експресивною метою. Як зазначає К. Баюн, «категорія експресивності має прагматичний характер і спрямована на емоційний вплив на учасника комунікації. Вона має значущість для передачі інформації, впливає на адресата, слугує засобом вираження суб'єктивної модальності, демонструє емоційну реакцію на ситуацію та активізує висловлювання» [1].

Г. Дядюра зазначає, що «експресивність в системі мови або, як її ще називають семантичною, системною, інгерентною, імпліцитною, абсолютною експресивністю, розуміють експресивність значення, а саме експресивність, притаманну внутрішньо лексичній одиниці мови або виразу як елементу мови в будь-якому вживанні, в контексті або поза ним» [13].

На думку науковця, мовними засобами вираження експресивності є ті експресивні елементи, що притаманні самій мовній системі й мають регулярну відтворюваність, тобто лексичні одиниці, які зберігають своє значення поза контекстом. До таких засобів належать лексичні одиниці зі сталим експресивним значенням, яке, у свою чергу, пов'язане з їхніми парадигматичними відношеннями, а також з існуванням у мові слів із денотативним емотивним значенням. [13]

За словами Г. Дядюри експресивність висловлювання досягається завдяки використанню таких засобів, як okazіоналізми, звукові, лексичні та синтаксичні повтори, мовна гра, графічні прийоми, авторські неологізми, звукова деформація слів, змішання різних стилістичних шарів у межах одного висловлювання, а також введення в текст нелітературних та іншомовних елементів. Крім того,

експресивності сприяє незвичне використання нейтральних у всіх аспектах мовних одиниць. [13]

Н. Пільгуй розглядає експресивність як «систему мовних засобів, направлену на підкреслення змісту чи підсилення сприйняття читачем тексту» [34].

На думку дослідника, експресивність є передусім комунікативною категорією, оскільки елементи експресивності, такі як жаргонізми, професіоналізми та інші, найчастіше зустрічаються в усному мовленні. Однак, вона може також проявлятися письмово як стилістичний засіб. Стилістичне значення експресивності традиційно пов'язують з використанням експресивно-виразних засобів мови, а також з емоційними, оціночними та експресивними характеристиками слів. Окрім того, на рівні фрази чи речення, як одиниці перекладу, експресивність може реалізуватись через стійкі вислови, порівняння та метафоричні образи. [34]

Досліджуючи експресивність сучасної української мови, В. Чабаненко зазначає, що вона забезпечується наступними засобами:

Мовноструктурними засобами: звуковим складом слова, семантикою, афіксами, частками, наголосом, інтонацією, порядком слів тощо.

Різноманітними способами та прийомами стилістичної обробки мовних елементів: алітерацією, асонансом, розтягуванням звука, трансформацією усталеної форми, транспозицією граматичних категорій та ін.

Застосуванням стилістичних фігур: акромонаграмами, ампліфікацією, антитезою, градацією, еліпсом, каламбуром, оксюмороном, плеоназмом, повтором тощо.

Використанням тропів: метафори, гіперболи, парафрази тощо. [44; 45]

Оскільки експресивність може бути притаманною одиниці будь-якого рівня мови, логічно, що Т. Коваль класифікує експресивні засоби відповідно до рівнів мовної структури. Це передбачає виділення таких видів експресивних засобів:

фонетичних (звукові повтори, алітерації, паронімія, парономазія, звуконаслідування, звуковідтворення, фонетична екзотичність слова, наявність специфічних звукосполук);

лексичних (синонімія, омонімія, антонімія та паронімія; використання іншомовних слів, запозичень, русизмів; неологізми, авторські новотвори, okazіоналізми та застаріла лексика; терміни, професіоналізми; діалектна лексика; розмовно-побутова лексика, жаргонізми, арготизми);

фразеологічних (фразеологізми та одиниці з ідіоматичним значенням; прислів'я, приказки; крилаті вислови);

словотвірних (афікси суб'єктивної оцінки (демінутивні суфікси, префікси, аугментативні суфікси); осново- та словоскладання);

морфологічних (іменники у складі сегментних конструкцій; іменники спільного роду, значення яких виражає експресивні відтінки; стягнені та нестягнені форми прикметників; ступені порівняння, нанизування прикметників; слова категорії стану та імперативні форми; експресивні можливості часток, вигуків та їх форм);

синтаксичних (окличні, питальні та спонукальні речення; звертання, конструкції з чужим мовленням та діалогічне спілкування; вставні, вставлені та

приєднувальні конструкції; нанизування однорідних членів речення; незакінчені, обірвані речення; паралельні конструкції, що змістовно наближаються до афоризмів). [18; 19]

Окрім того, цілком умотивованим є залучення до основних засобів експресивізації стилістичних прийомів, а саме: *стилістичних фігур* (еліптичні конструкції, анафора, епіфора, повтор, ампліфікація, градація, тавтологія, антитеза, асиндетон, парцеляція, полісиндетон, плеоназм, лейтмотив, риторичні запитання, запитання-відповіді, апосіопеза) і *тронів* (порівняння, метафора, метонімія, синекдоха, епітети, літота, персоніфікація, гіпербола, алегорія, перифраз, іронія, уособлення). [18; 19]

Реалізація експресивності, на думку І. Халявко, здійснюється завдяки використанню стилістичних (лексичних та синтаксичних) засобів виразності, що зумовлено прагматичними функціями та мовленнєвими стратегіями мовознавчого дискурсу як інституційного. Це означає, що експресивність у мові слугує не лише для передачі емоцій, а й має специфічні прагматичні цілі, впливаючи на сприйняття і взаємодію учасників комунікації в межах певних соціокультурних контекстів. [42]

Сучасний вітчизняний дослідник Л. Єфімов називає експресивними засобами «такі фонетичні, лексичні, морфологічні та синтаксичні одиниці та форми, що підсилюють емоції у мові та мовленні» [18].

До *фонетичних* одиниць він відносить висоту, мелодійність голосу, наголос, паузи, шепіт, наспівування та інші засоби використання людського голосу.

Морфологічні засоби включають емоційно забарвлені афікси (зокрема демінутивні).

До *лексичних* засобів належать слова, що несуть у собі конотативне значення, зокрема епітети, поетизми, архаїзми, сленгізми, вульгаризми та вигуки. [19].

Експресивні граматичні конструкції утворюють синтаксичний рівень експресивних засобів. Ю. Павловська відносить до них такі конструкції:

1. *Інверсію* – порушення звичайного порядку слів у розповідному реченні (найчастіше після прислівників та емоційних часток).

2. *Конструкцію з **it** на початку речення*, що використовується для виділення будь-якого члена речення, крім присудка, і навіть цілого підрядного речення.

3. *Конструкцію Condensed Relative*, в якій неозначені займенники виконують роль підмета.

4. *Конструкцію з використанням ступенів порівняння* прикметників та прислівників.

5. *Заперечні емоційні конструкції*, створені за допомогою заперечного займенника "no" поряд з іменником, двома запереченнями або поєднанням частки *not* зі сполучником *until*. [9]

Н. Глінка в своїх наукових розвідках доходить висновку, що на відміну від експресивних засобів, стилістичні прийоми (тропи) не є мовним явищем у традиційному розумінні. Вони формуються під час мовленнєвого акту і зазвичай не існують поза контекстом. Тропи – це поняття поетики, стилістики та риторики, які позначають звороти (образи), що базуються на вживанні слова чи сполучення слів у переносному значенні. Вони використовуються для посилення образності та

виразності мови. На відміну від тропів, експресивні засоби не утворюють образів, а лише підвищують виразність мови та підсилюють її емоційність через синтаксичні структури [9].

В. Гертнер розглядає поняття *мовної експресії*, яка є «ознакою тексту, що передає смисл зі збільшеною інтенсивністю, виражає внутрішній стан мовця» [8].

Засобами мовленнєвої експресії на думку науковця є:

- фонетико-фонологічні засоби експресивності;
- лексичні засоби експресивності;
- морфологічні засоби експресивності;
- синтаксичні засоби експресивності;
- словотворча експресивність.

До *немовних* (або паралінгвістичних) засобів експресивності віднесено засоби, що використовуються для передачі інформації без використання слів у якості системи кодування:

- іконічні засоби (малюнки, фотографії, схеми, ілюстрації);
- графічні засоби для передачі кінетичних компонентів комунікації: жестів, міміки, погляду;
- супраграфемні засоби (варіювання шрифтів) для передачі фонічних паралінгвістичних засобів. [8]

І. Колбукова надає найбільш повну класифікацію експресивних засобів мови:

1) *фонологічні і просодичні засоби* (тривалість звуку, звукопис, алітерація, акцентування, тональність, паузування, посилення або емпатична вимова звуків, інтонація, спеціальні ритміко-інтонаційні структури та ін.); 2) *морфологічні* (димінутативні, тобто зменшувальні, пестливі, і аугментивні, тобто збільшувальні суфікси, безафіксні засоби словотворення та ін.); 3) *лексичні* (синоніми, антоніми, лексичні повторення, парні синонімічні сполучення, тропи (метафора, метонімія, гіпербола, літота і т. ін.) та ін.); 4) *синтаксичні* (ампліфікація, безсполучникові і багатосполучникові речення, зміна порядку слів, синтаксичні повтори, паралелізми, еліпсис, риторичні фігури (зевгма, хіазм та ін), порушення синтаксичного ладу (апозіопеза – обрив і анаколуф) і ін.); 5) *одиниці структури тексту* (варіювання форми оповіді, анафорика, паралелізм структури різних частин тексту та ін.); 6) *паралінгвістичні* (міміка і пантоміміка (жестикуляція), гучність і тембр голосу в усному мовленні, іконічні засоби (піктограми, малюнки) у письмових текстах та ін.) [8]

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що адекватний обмін інформацією неможливий без постійного пошуку нових форм вираження експресивності в письмових текстах.

Експресивність – це сукупність характеристик мовної одиниці або мовлення, які дають їй змогу в комунікаційному акті виражати суб'єктивне ставлення автора до змісту або адресата повідомлення. Отже, можна сказати, що основна суть експресивності в лінгвістиці полягає в вираженні особистісного ставлення мовця до подій.

Переклад засобів реалізації експресивності є одним із найскладніших аспектів перекладацької діяльності, оскільки, окрім передачі змісту висловлювання, перекладач має завдання передати емоційне навантаження, яке

воно несе. Мовець або автор, обираючи певний засіб вираження, прагне донести до аудиторії своє ставлення чи думку. Тому для перекладача важливо володіти знаннями про особу чи подію, а також мати достатньо навичок, щоб максимально точно відтворити цей настрій під час перекладу. Хоча перекладач прагне зберегти змістову, емоційну, експресивну та естетичну цінність оригіналу, а також досягти рівнозначного впливу на читача, можна говорити лише про відносну еквівалентність перекладу оригіналу.

Існує велика кількість способів перекладу засобів експресивності. До основних способів Я. Свиноріз відносить транслітерацію, транскрипцію, калькування, описовий переклад, підбір еквівалента. [35]

Проаналізуємо вживання засобів експресивності та способів їх відтворення в повісті Роальда Дала «Матильда» [49] та її українському перекладі, виконаному В. Морозовим [12] на різних рівнях мови (за класифікацією І. Колбукової).

Почнемо із **паралінгвістичних** (іконічних) засобів.

Т. Коваль виділяє графічні способи візуалізації тексту в окрему групу, трактуючи їх як методи візуально-прагматичного оформлення текстів. До таких способів вона відносить: використання піктограм, виділення лексем іншим кеглем, а також утворення графосемантичних або графоакцентованих okazionalizmів. [19]

Дослідниця пояснює прагнення до візуалізації тексту такими факторами: 1) пошуком найбільш виразних графічних засобів для передачі емотивно-оцінної інформації; 2) задоволенням потреби письмового вираження експресії; 3) застосуванням нетрадиційних засобів для створення певного стилістичного або естетичного ефекту; 4) використанням різноманітних лексичних комбінацій, мовних ігор, свідомим порушенням мовних норм, що потребують відповідної «нетрадиційної» або ненормативної графічної форми. [19]

Використання засобів експресивної графіки в повісті «Матильда» є доволі ефективним. Одним із таких засобів є **карикатури**. Щоб пожвавити уяву дитини, текст повісті супроводжується «експресивними» малюнками (додаток А). Слід зазначити, що в тексті українського перекладу ми також спостерігаємо аналогічні карикатури задля точної передачі графічної експресивності в перекладі.

Наступним засобом експресивної графіки в повісті є **дефісація** – атипове застосування дефісу, при якому слово розбивається на частини, побуквенно або поскладово. [19] Цей прийом служить для вираження сильного збудження персонажа та підкреслює протяжність його мовлення, що знайшло своє відображення і в тексті перекладу:

'My m-m-mummy like them. She p-p-plaits them for me every morning.' [49] – *Моїй м-м-мамусі вони подобаються. Вона їх мені з-з-заплітає щоранку.* [12]

'My m-m-mummy thinks I look lovely; Miss T-T-Trinchbull.' [49] – *М-м-мама каже, що я симпатична, пані Т-т-транчбул.* [12]

'Ow-w-w! he sreamed. [49] – *Ой-й-й! – верещав він.* [12]

'T-t-two s-sevens are f-f-fourteen,' gasped Rupert. [49] – *Д-д-двічі п-п-но сім б-буде чотирнадцять, – зойкнув Руперт.* [12]

Eric hesitated. Then he said very slowly, 'It's not W ... O ... T, and it's not W ... H ... O ... T. Ah, I know. It must be W ... H ... O ... T ... T.' [49] – *Ерік завагався. Тоді*

поволі-поволі вимовив: – Не «С... Ч... О» і не «С... Щ... О». Ага, знаю. Має бути «С... С... Щ... О» [12]

Подібний стан персонажів передає і **повтор слів з трикрапками**:

You ... you little cheat! [49] – *Tu ... tu мала брехуха!* [12]

You've ... you've ... you've dyed it! [49] – *Tu ... tu ... tu пофарбував волосся!* [12]

I ... I ... I simply put the fourteen down in my head and multiply it by nineteen. [49] – *Я... я... я просто набрала в голові чотирнадцять і помножила на дев'ятнадцять.* [12]

You have put a ... a ... a crocodile in my drinking water! [49] – *Tu кинула мені у воду ... е-е ... е-е ... крокодила!* [12]

Ще одним із виразних графіко-орфографічних прийомів, що надто часто зустрічається у повісті «Матильда», є **варіювання шрифтів** та використання **великих літер** з метою підкреслити центральну позицію певної назви в загальній системі художнього твору та виділити емоційно та експресивно наголошений елемент [23]:

It is only when the parents begin telling *us* about the brilliance of their own revolting off-spring, that we start shouting. [49] – Одначе, коли батьки починають розповідати про блискучі здібності своїх виплодків *нам*, ми репетуємо. [12]

The periodical cicada spends six years as a grub underground, and no more than six *days* as a free creature of sunlight and air. [49] – Так звана періодична цикада проводить під землею шість років у коконі личинки, а тоді не більше шести *днів* радіє сонцю й повітрю як вільна істота. [12]

By the age of *one and a half* her speech was perfect and she knew as many words as most grown-ups. [49] – Уже в *півтора* року вона чудово розмовляла й знала стільки слів, як і більшість дорослих. [12]

'I would mind!' he snapped. [49] – *Я проти!* – гаркнув він. [12]

And underneath the title on the label were written the words *Caution, this is peroxide. Keep away from children.* [49] – ... а під назвою на етикетці було написано: «*Обережно – перекис водню. Ховати від дітей.*» [12]

'Be careful!' shrieked the mother. [49] – *Обережно!* – верескнула мати. [12]

Mrs Wormwood used to freshen it up by giving it a rinse in the washbasin with something called PLATINUM BLONDE HAIR-DYE EXTRA STRONG. [49] – Місіс Вормвуд його освіжала, промиваючи в умивальнику рідиною під назвою «*НАДМІЦНА ФАРБА ДЛЯ БЛОНДИНОК.*» [12]

... and a very vigorous scalp massage with OIL OF VIOLETS took place daily after shaving was completed. [49] – ... і щодня після гоління тривало енергійне масування голови цією «*ФІАЛКОВОЮ ОЛІЄЮ.*» [12]

Слід також зауважити, що використання різних шрифтів та певну організацію тексту Р. Дал застосував і в картинках, що супроводжують текст, для візуального підсилення інформації. Текст перекладу також містить аналогічні графічні засоби (додаток Б).

Наступним прийомом експресивної графіки в тексті повісті є **окличний знак**, що передає збуджений, піднесений, роззлючений або нервовий стан людини чи спонукає до негайних дій:

Dring us a basin! We're going to be sick! [49] – *Несіть тазик! Нас зараз знудить!* [12]

You're getting spoiled, my girl! [49] – *Щось ти псуєшся, дівчино!* [12]

'Ha!' the father said. [49] – *Ха!* – *скривився батько.* [12]

'That's a library book!' Matilda cried. 'It doesn't belong to me! I have to return it to Mrs Phelps!' [49] – *Це книжка з бібліотеки!* – *закричала Матильда.* – *Вона не моя! Я мушу повернути її пані Фелпс!* [12]

'Don't give me that rubbish!' the father shouted. [49] – *Не замилуй мені очі!* – *гаркнув батько.* [12]

'Your tummy's a twit!' the Trunchbull bellowed. [49] – *Твоя мамуся дурена!* – *заревіла пані Транчбул.* [12]

'A thief!' the Trunchbull screamed. 'A crook! A pirate! A brigand! A rustler!' [49] – *Злодій!* – *заверещала Транчбул.* – *Шахрай! Пірат! Розбійник! Грабіжник!* [12]

Ears never come off! [49] – *Вуха неможливо відкрутити!* [12]

'Come up here! And look smart about it!' [49] – *Йди сюди! І швидше ворушись!* [12]

'Eat! Eat! Eat!' the Trunchbull was yelling. [49] – *Їж! Їж! Їж!* – *верещала Транчбул.* [12]

'Tip it!' Matilda whispered. 'Tip it over!' [49] – *Падай!* – *прошепотіла Матильда.* – *Вилий усе!* [12]

Необхідно зауважити, що в текстах оригіналу та перекладу повісті можна спостерігати деякі **відмінності** на графічному рівні. Так, відповідно до норм англійської мови назви творів, журналів, газет і т.д. подаються курсивом, і кожне слово пишеться з великої літери. Водночас в українській мові всі ці назви беруться в лапки, і не відбувається атипічне використання великої літери. Продемонструємо це прикладами з «Матильди»:

'Great Expectations,' Matilda read, *'by Charles Dickens.* [49] – «Великі сподівання», – прочитала Матильда, – Чарльз Діккенс. [12]

Аналогічно:

Nicholas Nickleby by Charles Dickens – «Ніколас Ніклбі» Чарльза Дікенса

Oliver Twist by Charles Dickens – «Олівер Твіст» Чарльза Дікенса

Jane Eyre by Charlotte Bronte – «Джейн Ейр» Шарлоти Бронте

Pride and Prejudice by Jane Austen – «Пиха й упередження» Джейн Остін

Gone to Earth by Mary Webb – «Назад у землю» Мері Веб

Kim by Rudyard Kipling – «Кім» Редьярда Кіплінга [49; 12]

Отже, вербальні засоби експресивізації художнього мовлення сприяють підсиленню авторського задуму, деавтоматизації висловлювання та зосередженню уваги читача на комунікативно важливих змістових елементах.

Фонологічні засоби експресивності представлені в повісті «Матильда» звуковідтворенням, ономотопією (звуконаслідуванням), звуковими повторами.

Так, в повісті можна спостерігати велику кількість **викуків**, які в перекладі відтворені аналогами:

'Oh no, Headmistress, that's can't be right!' [49] – *Ой ні, пані директорко, не може такого бути!* [12]

'Ha!' snorted Miss Trunchbull. [49] – Ага! – пирхнула пані Транчбул. [12]

'Ow! Eric cried. 'Ow! You're hurting me!' [49] – Ой! – закричав Ерік. – Ой! Боляче! [12]

'Oh, it's disgusting!' [49] – Ой, яка гидота! [12]

'Oh, I'd love to,' Matilda said. [49] – Ой, з радістю, – засяяла Матильда. [12]

'Ah,' Miss Honey said, smiling for the first time. [49] – О! – чи не вперше всміхнулася міс Гані. [12]

'Phew!' she gasped. 'I'm getting it!' [49] – Ого! – зраділа дівчинка. – Мені все вдається! [12]

'Ahhh, that's better!' [49] – А-а-а, от добре! [12]

'Sssh!' he said. [49] – Цс! – прошепотіла вона. [12]

Компаративний аналіз повісті «Матильда» та її перекладу показав, що через наявність в українській мові більшого стилістичного та лексико-семантичного арсеналу текст перекладу є більш емоційно забарвленим. Так, в наступних прикладах поряд із відтворенням вигуків В. Морозов перекладає нейтральні дієслова їх емоційно-забарвленими відповідниками, надаючи тексту більшої експресивності:

'Ha!' the father said. [49] – Ха! – скривився батько. [12]

'Ow-w-w!' he screamed. [49] – Ой-й-й! – верещав він. [12]

'Oh, hello, Daddy,' she said pleasantly. [49] – Ой, татку, добрий вечір, – привітно озвалася дочка. [12]

'Oh dear,' Matilda said. [49] – Ой, ні, – зніяковіла Матильда. [12]

'Phew!' she said. [49] – Ху! – зітхнула вона.

'Ah, that was something,' Miss Honey said. [49] – О, то було не абищо, – гордо промовила міс Гані. [12]

Для відтворення вигуків в перекладі В. Морозов застосовував і інші, притаманні мові перекладу, варіанти:

'Oh my gawd, Dad, what've you done with your hair?' [49] – Ой, боже мій, тату, що ти зробив з волоссям? [12]

'Oh gosh,' Matilda said. [49] – Оце так! – Матильда сказала. [12]

'By golly, somebody's floored her at last!' [49] – Господи, нарешті її хтось збив з ніг! [12]

'Well, my boy,' he said. [49] – Ну, хлопчику мій, – сказав він. [12]

'Well, not exactly,' the father said. [49] – Ну, не зовсім, – уточнив батько. [12]

Наступні приклади демонструють застосування **звукових повторів** задля підсилення емоційного ефекту, які точно передаються і в перекладі:

'Hello, hellow, hellow!' [49] – Алло, алло, алло. [12]

'You ... you little cheat!' [49] – Ти... ти мала брехуха! [12]

You've ... you've ... you've dyed it! [49] – Ти ... ти ... ти пофарбував волосся! [12]

'I ... I don't quite know,' Matilda said. [49] – Я... я не зовсім розумію, – завагалася Матильда. [12]

Ономатопію, яку автор перекладу передав аналогами, демонструють наступні приклади з повісті:

Matilda whispered [49] – прошепотіла Матильда [12]

... *he squealed* ... *пропищав* він [12]

splash [49] – *плюскім* [12]

bubble [49] – *булькоміти* [12]

giggle [49] – *хихоміти* [12]

It must sound like a buzz. [49] – *Чути, мабуть, тільки дзижчання.* [12]

'It's burglars!' hissed the mother. [49] – *Грабіжники! – просичала мати.* [12]

Українська мова має в своєму складі більше стлістичних можливостей. Тому в перекладі деякі нейтральні вирази були відтворені більш експресивними або із додаванням певних фонетичних засобів:

'Be quiet!' the father snapped. [49] – *Цить!* – гаркнув батько. [12]

'Shut up!' the father said. [49] – *Цить,* – урвав її батько. [12]

'Watch out,' Hortensia whispered. [49] – *Атас,* – прошепотіла Гортензія. [12]

'Well, thank you,' the boy said. Totally bemused. [49] – *Е-е,* дякую вам, – пробелькотів украй приголомшений хлопець. [12]

'Come on!' [49] – Ану! [12]

'Speak up, Miss Honey!' [49] – Ану, кажіть, міс Гані! [12]

Наступний приклад демонструє зворотнє:

But alas, this couldn't last. [49] – *Проте, на жаль, це тривало не довго.* [12]

Як зазначалось раніше, **інтонація** теж є фонетичним експресивним засобом. Передати особливості інтонації в писемному мовленні неможливо. Воночас, Р. Дал часто застосовує неповні речення з трикрапками, створюючи ефект пролонгації думки і висловлювання та певні елементи інтонації героїв:

'It's about ...' [49] – *Це про...* [12]

'But Dad ...' [49] – *Але ж тату...* [12]

'But Headmistress, please ...' [49] – *Пані директорко, прошу вас ...* [12]

Як бачимо, переклад точно відтворює оригінал.

Важливу роль у процесі передачі експресивності відіграють не тільки знання, досвід і навички перекладача, але й особливості самого художнього тексту.

Серед особливостей, які найяскравіше відображають авторський стиль Р. Дала, О. Панько виділяє образність його мови. Р. Дал має схильність грати зі словами, створюючи численні каламбури, неологізми, okazionalizmi, а також виражати свій авторський стиль через гіперболи, оноματοпеї, вигуки та повтори. [32]

Для «Матильди» характерна переважна більшість простих розмовних мовних одиниць, які є зрозумілими та вичерпними для дитини. Однак текст не позбавлений стилістичних засобів. Автор часто використовує порівняння, епітети, метафори, іронію, сленг, вульгаризми, фразеологізми та слова з емоційним забарвленням, що додають глибини та виразності казці.

Інтенсифікована виразність на думку Н. Лукаш притаманна одиницям усіх рівнів мовної структури, проте найпродуктивнішою є **лексична експресивність**. Експресивні лексичні одиниці мають на меті передавати різноманіття почуттєвих інтенцій мовця, впливаючи на емоційну сферу адресата та спонукаючи його до активного, небайдужого сприйняття. [23]

Переклад слів із емоційним забарвленням зазвичай не викликає труднощів у перекладача, оскільки такі слова, як правило, мають повні еквіваленти. Їх можна використовувати в тексті для надання мові більшої виразності. Однак особливу стилістичну роль відіграють **емоційні прикметники**, які застосовуються для портретизації персонажа. Так, для Матильди Р. Дал добирає слова *genious, brilliant, remarkable, tiny, astonishing, stunning, exceptional, extraordinary* [49]. Водночас, Міс Транчбул характеризується як *appalling, large, giant, formidable, enourmous, powerful* [49] і т.д. Для образу Міс Гані підібрано: *fragile, mild, quiet, warm, romantic* [49]. В перекладі Матильда описується В. Морозовим словами *геніальна, неймовірна, блискуча, маленька, приголомшлива, надзвичайна, виняткова, незвичайна* [12], міс Транчбул – *жахлива, дебела, гігантська, велетенська, грізна, могутня* [12], а міс Гані – *тендітна, делікатна, тиха, тепла, романтик* [12], що є співголосним з оригіналом.

Цікаво відзначити, як автор характеризує стиль мовлення директорки: він рідко вдається до нейтрального *say*, натомість частіше застосовує *bark, snap, shout, snort, bellow, boom, scream, yell*. [49] Українською перекладач використовує повні відповідники – *гаркати, буркотіти, кричати, гримати, пирхати, ренетувати, ревіти*. [12]. Наприклад, сам автор зазначає: *She hardly ever spoke in a normal voice. She either barked or shouted*. [49] – *Вона майже ніколи не розмовляла нормальним голосом. Завжди або гаркала, або кричала*. [12] Як бачимо, переклад повністю відтворює оригінал.

Переклад таких прошарків лексики, як сленг, вульгаризми, вигуки та фразеологізми, на думку А. Панко, є складнішим завданням, оскільки їхні українські семантичні еквіваленти в українській мові часто не мають необхідної стилістичної забарвленості. У таких випадках перекладач постає перед вибором – пожертвувати прямим значенням слова, щоб досягти відповідного стилістичного ефекту, або ж зробити стилістику нейтральною, компенсуючи її за допомогою інших мовних засобів. [31]

Сленг доволі часто зустрічається в казці і робить оповідь ближчою та зрозумілішою для читача. Однак, він також може використовуватися для непрямой характеристики персонажів. Наприклад, звичка Містера Вормвуда вживати такі слова, як *laddie, to fiddle, fellow, stuff, to butt in, to put in a jug, dump, telly* [49; 31], свідчить про його низький рівень освіченості.

В перекладі така лексика або логізується – перекладається нейтральним виразом (*to fiddle the numbers back* – *підкрутити цифри, laddie* – *хлопче* [49; 12]. і т.д.), або перекладачеві вдається знайти влучний відповідник: *welcome to borstal* – *ласкаво просимо в нашу тюрюгу, to put in a jug* – *запроторити в тюрюгу, old dump* – *стара таратайка, telly* – *телік* [49; 12].

Вульгаризми виконують важливу стилістичну функцію у тексті, адже вони допомагають передати грубість і неприємність персонажів, викликаючи у читача відразу до них. Не дивно, що Роальд Дал наділяє такими словами негативних героїв, як-от Містера та Місіс Вормвудів або Міс Транчбул. Серед таких висловів – *scum, stupid, muck, idiot, squirt, twit, a piece of filth, clot, brat, blister, stinker, viper, ass, poisonous pustule, slug* [149], які здебільшого адресовані дітям, зокрема Матильді. Під час перекладу важливо передати негативну конотацію цих слів, але

при цьому обрати м'якші й прийнятні для дитячої літератури відповідники. В. Морозов у своєму перекладі врахував це й використав такі варіанти українською: *босота, дурний/тупий, гидота, ідіот, дурепа, курдупель, негідник, шмат бруду, гнійник, пухир, шмаркач, отруйний прищ, слизняк, вилупок* [12].

Вигуки та **фразеологізми** часто використовуються у тексті, надаючи йому більшої виразності й емоційності. При перекладі їх зазвичай відтворюють відповідними за змістом еквівалентами: *oh gosh – оце так, alas – на жаль, by golly – господи, oh my gawd – о Господи; to scratch one's head – чухати потилицю; to do a bunk – нахивати п'ятами; not a bit stuck up – анітрохи не задирає носа, keep half an eye – позирати краєм ока, to let the matter rest where it was – кидати цю справу напризволяще, to lie through one's teeth – брехати крізь зуби, I was off my rocker – в мене голова йшла обертом, silent as a tomb – тихо, як у могилі, would raise a terrific stink – здійняв би страшенну бучу, mind her own business – не пхати носа до чужого прося* [49; 12]. Якщо відповідних еквівалентів немає, доводиться використовувати слова з нейтральною конотацією, але важливо, за можливості, компенсувати втрату стилістичного забарвлення іншими засобами. Наприклад, *the small girl should be seen and not heard* [49] – *маленькі дівчатка, бачте, повинні сидіти тихенько, як мишка* [12]. Перекладачеві довелося додати порівняння та вставне слово, щоб зберегти ефект, властивий оригінальному тексту. Аналогічно для перекладу сталого виразу *were falling over themselves* [49] підібрано український відповідник і додано слово *аж* задля компенсації втраченого відтінку емоційності – *аж зі шкури пнулися* [12]. Водночас фраза *allowed the silence to hang in the air* [49] перекладена просто описово *витримала довгу паузу* [12], *a from cover to cover* [49] – *від першої до останньої сторінки* [12].

Найбільшу естетичну цінність твору становлять **тропи** – художні засоби, які дозволяють автору побачити звичні речі по-новому. Особливо яскраво це проявляється в **епітетах** роману «Матильда». Значна частина з них є стертими, як от *dear and dangerous voice*, і зазвичай не викликає труднощів під час перекладу.

Однак деякі епітети є унікальними авторськими знахідками. Вони мають значно більшу стилістичну цінність і нерідко потребують певних трансформацій під час перекладу: *a complete nitwit – тупе, мов колода, poisonous parent – нестерпний батько, quite right – щира правда; blue-stocking girls – занадто начитані дівчата, grabbed her bottom – тримаючись за заднє місце, bosomy female – пишна жінка* [49; 12]. Наприклад: *Mr. Wormwood was a small ratty-looking man, whose front teeth stuck out underneath a thin ratty moustache* [49] – *Містер Вормвуд був щуроподібним коротуном зі щурячими вусиками, з-під яких стирчали зуби* [12]. Часто епітети відіграють допоміжну роль у створенні інших тропів.

У казці дуже часто зустрічаються іменникові епітети, якими дорослі обзивають дітей. Вони часто дуже яскраві та запам'ятовуються, але їхній переклад на іншу мову вимагає від перекладача неабиякої фантазії та знання культурних особливостей. Проілюструємо це прикладом з повісті: *'This clot', boomed the Headmistress, pointing the riding-crop at him like a rapier, 'this blackhead, this foul carbuncle, this poisonous pustule that you see before you is none other than a disgusting criminal, a denizen of the underworld, a member of the Mafia!'* [49] – *«Цей гнійник, – загриміла директорка, цілячись на нього вершиницьким батогом, наче рапірою, –*

цей вугор, цей гидкий карбункул, цей отруйний прищ, якого ви бачите перед собою, не хто інший, як паскудний правопорушник, представник злочинного світу, член мафії!» [12].

Перекладачеві вдалося максимально зберегти семантику слів, хоча довелося зробити деякі адаптації: слово *clot* не перекладено буквально, а замінено іншим варіантом для кращої гармонії з рештою речення, а слово *denizen* (житель) замінено на *представник*.

Порівняння є одним з найпоширеніших стилістичних прийомів у повісті «Матильда», особливо при описі персонажів та ключових моментів сюжету. Переклад порівнянь зазвичай не становить великих труднощів для перекладача. Наприклад: *The appalling broad orange-and-green check of the jacket and trousers almost blinded the onlooker. He looked like a low-grade bookmaker dressed up for his daughter's wedding...* [49] – Великі огидні оранжево-зелені клітини його піджака та штанів аж очі сліпили. Він нагадував третьосортного букмекера, що вбрався на доччине весілля [12]. Я. Панко зазначає, що поєднання нетривіального порівняння та гіперболи створює оригінальний стилістичний ефект, який успішно передано в перекладі [31]. Наведемо інші приклади порівнянь з повісті: *like lightning* – блискавично, *white as snow* – біле як сніг, *muscles like steel ropes* – м'язи наче сталеві канати, *like hairpins and buttons* – мов ті шпильки чи гудзики, *like a stuck pig* – мов недорізане порося, *they are like insects* – наче брудкі комахи, *had taken on a boiled colour* – стало гаряче, мов окріп, *was not Napoleon* – був аж ніяк не Наполеон, *belch which rolled around the Assembly Hall like thunder* – відрижка, що прокотилася по залу, як грім; *sneaked like a serpent* – прослизнув, наче вуж [49; 12]

Метафоричний ряд тексту складається переважно з загальноновживаних образів. Авторські метафори, хоча й нечисленні, відзначаються простотою та ефективністю, легко сприймаючись дитячою аудиторією. Метонімії та персоніфікації, що домінують серед них, зазвичай не становлять труднощів для перекладу: *She was a gigantic holy terror, a fierce tyrannical monster who frightened the life out of the pupils and teachers alike.* [49] – Втілення жаху в чистому вигляді, люте деспотичне чудовисько, що до смерті лякало і учнів, і вчителів. [12]

Зустрічаються в тексті повісті і приклади **іронії**. *It seemed that bingo afternoons left her so exhausted both physically and emotionally that she never had enough energy left to cook an evening meal.* [49]. – Гра в бінго, мабуть, так її виснажувала фізично й емоційно, що в неї ніколи не залишалося енергії на те, щоб готувати вечерю самій. [12] Іронія дозволяє автору передати складні ідеї та емоції, створити багатогарний текст, який викликає у читача різноманітні реакції. Збереження іронії є ключем до того, щоб передати цей багатогранний досвід читачам іншої мови.

Використання **гіперболи** в дитячій літературі допомагає дитині осмислити власні почуття і переживання через призму літературних образів. Гіпербола відповідає природному бажанню дитини до перебільшення і фантазування. Вона дозволяє їй висловити свої емоції більш яскраво і образно.

Mr. Wormwood let out a yell that rattled the window-panes. Don't do that! You'll take half the skin off my forehead' [49] – Містер Вормвуд так зарепетував, що аж

задзеленчали шибки у вікнах. Що ти робиш! Ти мені здереш половину шкіри з лоба! [12].

В перекладі нами також було виявлено приклади **оксюмору**, що являє собою поєднання двох понять, що суперечать одне одному: *thank you very much* – *страшенно вам дякую*, *is so far ahead of everyone* – *страшенно всіх випереджає*, *is very proud* – *страшенно пишається*, *terrifically strong* – *страшенно дужим*, *overawed* – *з благоговійним острахом*, *silly thing* – *велику дурість*, *wildly animated* – *шалено жвава*, *it was beautiful* – *страшенно подобалося*, *very tense* – *страшенно напружені*, *How perfectly ridiculous!* – *Цілковита нісенітниця!* [49; 12]

Наявність в тексті релігійних **алюзій** значно ускладнює процес перекладу. Перекладач стикається з необхідністю передати не лише буквальне значення слова, але й весь комплекс культурних і релігійних асоціацій, пов'язаних з ним. Особливо гостро ця проблема постає при перекладі для дитячої аудиторії, оскільки знання дитини про релігійні символи та поняття можуть бути обмеженими. Так, при перекладі речення

Miss Honey was still gazing at the child in absolute wonderment, as though she were The Creation, The Beginning of The World, The First Morning [49] – *Міс Гані й далі зачаровано дивилася на дитячко, неначе воно було справжнім Небесним Дивом, що зійшло на землю* [12]. В. Морозов знайшов вдале рішення для перекладу цієї складної алюзії. Він зберіг основний зміст і емоційний заряд, але дещо спростив вираз, зробивши його зрозумілим для дитячої аудиторії. Такий підхід дозволив зберегти глибину тексту, не перевантажуючи його складними біблійними термінами.

Особливу увагу заслуговують **промовисті імена** персонажів, такі як *Wormwood*, *Honey* та *Trunchbull*, які відіграють важливу роль у творі, створюючи яскраві образи і підкреслюючи їхні характерні риси. Так, *Wormwood* (полин, гіркота) на думку Я. Панко вдало характеризує ставлення батьків Матильди до дівчинки [31]. Вчителька *Honey* (мед) є милою, солодкою та лагідною до дітей. Прізвище директорки *Trunchbull* (походить від *truncheon* – палиця, дубина та *bull* – бик) свідчить про те, що вона є жорстокою і грізною.

Для англomовного читача зв'язок між іменем і характером персонажа очевидний, проте для українського читача він залишається недоступним без спеціальних пояснень. Саме тому перекладач обрав стратегію транслітерації, щоб зберегти цю важливу стилістичну особливість оригіналу.

Проведений аналіз вказує на наявність певних відмінностей між оригіналом та перекладом, які зумовлені специфікою художнього перекладу та прагненням перекладача досягти балансу між точністю передачі змісту та збереженням стилістичних особливостей. Тим не менш, переклад можна вважати вдалим, оскільки він, в основному, зберіг як зміст, так і стиль оригіналу, а також скористався можливостями української мови для компенсації неминучих втрат.

Морфологічні експресивні засоби повісті «Матильда» представлені здебільшого димінутивами, аугментивами, ступенями порівняння прикметників та повтором слів.

Димінутиви використовуються для опису дітей, підкреслюючи їхню малість і безпорадність перед дорослими. За допомогою димінутивів автор підкреслює особливості дитячого сприйняття світу, де все здається меншим, ніж насправді, і наповнене особливим значенням.

Димінутиви в «Матильді» – це не просто граматична форма. Вони є важливим стилістичним засобом, який допомагає автору створити яскраві образи, передати емоції і підкреслити особливості персонажів. Оскільки стилістичний і морфологічний арсенал української мови значно більший, ніж англійської, наявність великої кількості димінутивів спостерігаємо саме в українському перекладі: *home* – хатки, *street* – вуличці, *a bit of garden* – невеличким садочком, *bell* – дзвіночок, *thin* – тоненькими, *moustache* – вусиками, *woman* – жіночки, *children* – дітки, *darling* – дорогенька, *doors* – дверцята, *nice house* – гарненький будиночок, *building* – особнячок, *exceptionally small* – дрібненька, *skinny little nymph* – худенька німфочка, *corner* – куточку, *rat* – щурик, *nothing* – нічогосінько, *on the end* – на краєчку, *sparks* – іскорки, *straight* – прямісінько, *sideboard* – шафки, *teapot* – чайничок для заварки, *loaf* – хлібинки, *slices* – скибочки, *saucerpan* – каструлька, *bucket* – відерце, *roof* – дашок, *little windows* – крихітних віконечок, *late* – пізенько, *whole day* – цілісінький день, *small* – невеличкий, малесеньку; *table* – столик, *nice* – гарненький, *Brucie* – Брюсику, *creature* – тваринка, *baby crocodile* – маленького крокодильчика, *belly* – черевцем, *directly* – прямісінько, *claw-like feet* – кігтками [49; 12]. Навіть слова з негативною конотацією перекладені за допомогою димінутивів, як наприклад *greedy little thieves* – малі зажерливі злодюжки набувають пом'якшеного та лагідного відтінку значення.

Знову ж таки в перекладі можна виявити приклади **аугментивів**, які надають словам значення збільшення та підкреслюють велич, силу, значущість, а часто негативне ставлення.

В більшості випадків аугментиви української версії повісті «Матильда» утворені суфіксальним способом: *Trunchbull* – Транчбулка, *a liar* – Брехунка, *children* – юрби дітлахів, *long* – довжелезні, *tall* – височенними, *rugged* – кременна, *large* – величезного, *giant* – велетка, здоровуля, *old* – Старезна, *the large* – здоровуля, *filthy pigtails* – брудких кісок, *tall but very narrow* – височенна й страшенно вузька, *thick* – товстюцу, *huge* – велетенська, *gigantic figure* – велетенська туша, *nasty face* – огидну мармизу, *disgusting* – гидезні, *a lot of money* – величезну суму грошей, *rotten* – мерзенній [49; 12].

Наведемо приклади аугментивів, утворених префіксальним способом: *two times table* – найпростішої таблиці множення, *startling news* – неймовірною новиною *astonishing* – неймовірну *astounding event* – неймовірна подія [49; 12].

Аугментиви, як і димінутиви, є важливим стилістичним засобом в дитячій літературі. Вони допомагають автору створити яскравий і емоційний світ, в якому дитина може поринути з головою.

Аналогічне можна зазначити і про такі засоби вираження експресивності, як **повтор слів** та застосування **ступенів порівняння** прикметників:

thank you so much – дуже-дуже вам дякую, *one word* – одне-однісіньке слово, *very slowly* – поволі-поволі, *one* – одна-однісінька, *all day long* – на цілий-цілісінький день, *very slowly* – поволі-поволі; *goody-good* – чудовенько [49; 12];

to expand even further – ставали дедалі грандіозніші, *sharp spiky nails* – гострющих цвяхків, *long* – довжелезного; *she felt herself getting ahgrier ... and angrier ... and angrier ... so unbearably angry* – вона відчувала, як її охоплює лють ... ще дужче ... і ще ... від люті [49; 12].

Засоби експресивного синтаксису на думку І. Халявко «сприяють смисловій конденсації й логічному увиразненню думки, розставляють акценти на важливих елементах художнього тексту, увиразнюють експліцитно виражений зміст і розкривають глибинні смисли, породжують певний тон мовлення, завдяки чому допомагають емоційно вплинути на читача.» [42]

Синтаксис повісті «Матильда» є достатньо простим: автор здебільшого використовує **прості речення** для нарації, що знаходить повну відповідність в перекладі:

Nearly every weekday afternoon Matilda was left alone in the house. [49] – *На тижні Матильда ледь не щодня лишалася вдома сама.* [12]

Mrs Wormwood was hooked on bingo and played it five afternoons a week. [49] – *Місіс Вормвуд була справжня бінгоманка й присвячувала цій грі по п'ять вечорів на тиждень.* [12]

I've finished all the children's book. [49] – *Я вже перечитала всі дитячі книжки.* [12]

I think you'd better ask her. [49] – *Ти краще відпросися в неї.* [12]

Доволі часто прості особові речення в перекладі відтворені безособовими або неозначено-особовими, що є характерним для українського синтаксису:

I'll be seeing you some time [49] – *Ну, ще побачимось.* [12]

We're off [49] – *Ідемо звідси* [12]

You see [49] – *Згадаєш мої слова.* [12]

It was unbelievable [49] – *Просто неймовірно* [12]

It is extraordinary [49] – *Просто неймовірно* [12]

I promise [49] – *Клянуся* [12]

You're hurting me! [49] – *Боляче!* [12]

You can make it! [49] – *Ще трохи!* [12]

You won't escape this time! [49] – *Тепер не викрутишся!* [12]

It's the way of the world. [49] – *Просто так влаштовано цей світ.* [12]

Характерною рисою експресивного синтаксису є застосування **умовного способу**, що висловлює припущення:

*That **would** be heaven* [49] – *Це було б чудово* [12]

*I only wish you **could*** [49] – *Та я б з великою радістю* [12]

*You **should** have heard her below* [49] – *Чули б ви, як вона ревіла* [12]

*Of course he **would**.* [49] – *Ще й як повірив би.* [12]

В перекладі спостерігаємо повну суголосність із оригіналом.

Твір сповнений також **окличних та спонукальних речень**, які

а) спонукають до дії:

Now beat it! [49] – *Все, годі вже, йди звідси!* [12]

Get going! [49] – *Не стовбич!* [12]

Don't you get impertinent with me! [49] – *Не смій бути зі мною такою зухвалою!* [12]

Get on with it then! [49] – *Та кажіть уже скоріше!* [12]

And look smart about it! [49] – *І швидше ворушись!* [12]

Go on, get on with it! [49] – *Давай, скоріше!* [12]

Not so fast [49] – *Не поспішай з висновками* [12]

Go the whole hog. [49] – *Йди до кінця.* [12]

Never answer back [49] – *Не грубіяньте* [12]

Don't be daft [49] – *Не мели дурниць* [12]

Don't be an ass [49] – *Не будь ідіотом* [12]

Oh, do shut up [49] – *Ой, та мовчіть уже* [12]

Cut it out in future [49] – *Щоб цього більше не було* [12]

б) висловлюють експресивність ситуації:

It was beautiful! [49] – *Це було класнучо!* [12]

Oh, well done you! [49] – *Ой, яка ви молодчинка!* [12]

Good for you! [49] – *Молодець!* [12]

Hold your hats [49] – *Ой, що зараз буде!* [12]

Well thrown, sir! [49] – *Оце метнула!* [12]

Clever my foot! [49] – *Уміло, аякже!* [12]

Well done [49] – *Молодець!* [12]

Good for you [49] – *Так тримати!* [12]

Go to blazes! [49] – *А щоб ти здох!* [12]

Oh gosh! [49] – *Оце так!* [12]

Oh yes, you did! [49] – *Ще й як робила!* [12]

What cheek! [49] – *Яке нахабство!* [12]

Watch out! [49] – *Атас!* [12]

What infernal insolence! [49] – *Яка диявольська зухвалість!* [12]

They don't actually care tuppence about me! [49] – *Бо їм на мене просто начхати!* [12]

Всі наведені приклади демонструють точне відтворення структури речень в перекладі.

Розглянемо **питальні речення**.

Здебільшого Р. Дал використовує прості питальні речення, що знаходять своє точне відображення в перекладі:

What on earth's going on? [49] – *Що це тут діється?!* [12]

What the blazes is this? [49] – *Що за чортівня?* [12]

But what if they agreed? [49] – *А якби вони погодилися?* [12]

What's the trouble then? [49] – *То що там за халепа?* [12]

How can she get away with it? [49] – *І як їй минається отаке?* [12]

And what exactly is this method? [49] – *І що ж то за методика?* [12]

Для розмовного мовлення характерною рисою є **порушення синтаксичного ладу**. Наступні приклади демонструють, що питальні речення побудовані, як розповідні (з прямим порядком слів), що не є типовим для англійської мови, але водночас є нормою для української:

you understand? [49] – *зрозуміла?* [12]

what you mean? [49] – *про що ти?* [12]

You mean you live down here? [49] – *Ви що, тут живете?* [12]

You have? Why? [49] – *Справді? Чому?* [12]

You mean you've looked at the pictures? [49] – *Тобто переглянула малюнки?*

[12]

You got me so far? [49] – *Розумієш?* [12]

You following me? [49] – *Стежиш за ходом думки?* [12]

Однією із характерних рис розмовного мовлення є **неповні** та **еліптичні** речення. Більшість з них відтворені в перекладі еквівалентними структурами:

Off? [49] – *Ідемо?* [12]

Where to? [49] – *А куди?* [12]

famous one [49] – *Якусь дуже добру* [12]

What is? [49] – *Тобто?* [12]

Come on [49] – *Справді* [12]

Here we go [49] – *Ось воно* [12]

so that's it [49] – *Отак-то* [12]

But enough of that. [49] – *Та годі з цим.* [12]

Such as what? [49] – *Наприклад?* [12]

Not a bit of it. [49] – *Але нічого подібного.* [12]

Однак, можна вказати і приклади, коли повні речення були відтворені усіченими і навпаки, відповідно до синтаксичних норм мов:

Are you ill? [49] – *Захворіла?* [12]

Yes, I jolly well do [49] – *Так, аякже* [12]

Why shouldn't you ask? [49] – *Чому ж?* [12]

What's going to happen? [49] – *А що?* [12]

Would yours? [49] – *А твої поскаржаться?* [12]

Got into trouble already, hasn't she? [49] – *Вона вже встигла щось устругнути?* [12]

What do you want to talk to me about, Matilda? [49] – *А про що, Матильдо?* [12]

Ще одним засобом експресивного синтаксису, що вживано в повісті «Матильда», є **інверсія**:

In went another fistful of crisps [49] – *Гортензія знову запхнула в рот жменю хрустиків* [12]

In came My Wormwood in a loud check suit ... [49] – *І ось заходить містер Вормвуд у крикливому картатому костюмі* [12]

And away she went. [49] – *І вона пішла геть.* [12]

Для підсилення інформації в англійській мові застосовується **емфатична** конструкція, яка при перекладі компенсується іншими засобами української мови:

Now I do stop fussing around. [49] – *Та годі вже вовтузитись* [12]

Although they do exist [49] – *хоч вони таки існують* [12]

Perhaps you did teach her [49] – *Можливо, це ви її навчили* [12]

when she did get it in [49] – *Коли вона його таки запхнула* [12]

Oh, do shup up, Miss Honey! [49] – *Ой, та мовчить уже, міс Гані!* [12]

Вводні конструкції також відіграють певну роль в наданні експресивності вислову:

Well, there is nothing very wrong with all this. [49] – **Утім**, нема в цьому нічого поганого. [12]

Well, not exactly [49] – **Ну**, не зовсім. [12]

Anyway, Mr Wormwood kept his hair looking bright and strong ... [49] – **Так чи так**, але містер Вормвуд додавав, на його думку, блиску й міцності волосся ... [12]

Now, in the early morning ... [49] – **І ось**, рано-ранесенько ... [12]

For quite long way, I think. [49] – **Мабуть**, довго. [12]

The class was silent, all listening. [49] – У класі панувала тиша, **всі** прислухалися. [12]

Звертання також надають експресивності вислову:

You're getting spoilt, my girl! [49] – **Щось ти псуєшся, дівчино!** [12]

Quite right, Harry. [49] – **І справді, Гаррі.** [12]

What's the matter, Daddy? [49] – **Що сталося, татку?** [12]

Shut up, you nut! [49] – **Заткнися, телятню!** [12]

Then go and catch them, Harry! [49] – **То йди й упіймай їх, Гаррі!** [12]

Come on, Mum. [49] – **Мамо, ходімо.** [12]

Необхідно зазначити, що в «Матильді» присутній цілий ряд експресивних метафоричних звертань, для перекладу яких В. Морозов знайшов влучні відповідники:

You blithering idiot! [49] – **Ти круглий ідіот!** [12]

You festering gumboil! [49] – **Гнійний флюс!** [12]

You fleabitten fungus! [49] – **Покусаний блохами грибок!** [12]

You stagnant cesspool! [49] – **Смердюча урно!** [12]

You bursting blister! [49] – **Ти набряклий пухир!** [12]

You moth-eaten maggot! [49] – **Поточена мілью личинка!** [12]

You mangled little wurzel! [49] – **Малий розчавлений буряк!** [12]

В повісті спостерігається і наявність **паралельних конструкцій**:

'It isn't trash, Daddy, it's lovely. It's called The Red Pony. It's by John Steinbeck, an American writer. [49] – **Це не сміття, татку, а гарна книжка. Називається «Червоний коник». Написав Джон Стейнбек, американський письменник.** [12]

Ще хотілося б відзначити, що повість сповнена **прямої мови** і **діалогів**, в яких використовуються різноманітні засоби експресивного синтаксису. Наприклад:

'Good strong hair,' he was fond of saying, 'means there's a good strong brain underneath.'

'Like Shakespeare,' Matilda had ones said to him.

'Like who?'

'Shakespeare, Dady.'

'Was he brainy?'

'Very, Daddy.'

'He had masses of hair, did he?'

'He was bald, Daddy.'

To which the father had snapped, 'If you can't talk sense then shup up.' [49]

Як свідчить наведений діалог, Р. Дал застосував такі експресивні засоби синтаксису: звертання, неповні речення, еліпси, порушення синтаксичного ладу. В перекладі спостерігаємо аналогічні синтаксичні засоби вираження експресії за винятком порушення синтаксичного ладу (розділові питання відсутні а українській мові).

— *Якісне міцне волосся, — любляв він казати, — означає, що під ним ховається*

якісний міцний мозок.

— *Як у Шекспіра, — якось додала Матильда.*

— *У кого?*

— *У Шекспіра, татку.*

— *Він був башковитий?*

— *Дуже, татку.*

— *І мав густе волосся?*

— *Він був лисий, татку. На що батько огризнувся:*

— *Не можеш сказати щось розумне, то краще помовч. [12]*

Підсумовлюючи здійснений аналіз застосування засобів експресивності та способів їх відтворення в перекладі, можна зазначити, що досвідчений перекладач прагне відтворити стилістичні прийоми оригіналу, щоб максимально яскраво і виразно донести той вплив на читача, який мав намір створити автор початкового тексту. Він може обрати два підходи: повністю копіювати стилістичні засоби оригіналу або використовувати інші, які найточніше викличуть емоційну реакцію у читача. Для перекладача важливіше передати функцію стилістичного прийому, а не його форму, що може вимагати певної творчої свободи: наприклад, лексичні елементи можуть бути замінені граматичними та іншими. При передачі стилістичних засобів (метафор, епітетів, порівнянь, алюзій, прислів'їв тощо) перекладач має оцінити, чи доцільно зберігати цю стилістичну одиницю, чи слід її замінити. Причинами для заміни можуть бути особливості комбінацій слів у мові перекладу, їх використання та національні нюанси стилістичних систем різних мов.

Перекладач, намагаючись максимально передати авторське послання, часто стикається з бажанням «покращити» оригінальний текст як свідомо, так і несвідомо. Наприклад, якщо автор повторює один і той самий прикметник тричі, перекладач може відчувати потребу у його заміні, адже це звучить «незграбно». Проте така зміна може бути виправданою, адже в деяких мовах повторення подібних слів може виглядати цілком природним. З іншого боку, автор може цілеспрямовано використовувати повторення для підкреслення певного значення, або таке повторення може бути зумовлене граматичними правилами мови оригіналу. Перекладач має усвідомлювати такі нюанси та приймати суб'єктивні рішення. Часто основна мета полягає в тому, щоб текст звучав гладко та читабельно, але це може призвести до втрати оригінального сенсу. Тому, однією з ключових проблем в сучасній теорії перекладу залишається завдання відтворення комунікативного ефекту оригіналу. Як зазначає Маргарита Брандес, «письменник реалізує себе і свою точку зору не лише через образ автора-оповідача, але й за допомогою його мови і мовлення». [9]

Підсумуємо перекладацькі прийоми та техніки, які використовує В. Морозов задля передачі засобів експресивності в процесі перекладу повісті «Матильда» українською мовою:

1) у більшості випадків перекладач максимально точно копіює стилістику оригіналу:

offspring – виплодок, *from cover to cover* – від палітурки до палітурки, *O my gawd* – ой боже мій, *brainy* – башковитий, *disgusting blister* – найогидніший пухир, *devouring* – поглинаючи, *nimble mind* – гострий розум, *dreaded box* – жахливий ящик, *cooled down* – вгамувала, *appalling* – огидні, *chatterbox* – базікало, *seemed to stiffen* – аж заляк, *anger boiling up inside her* – у ній закипає злість, *less cocky* – не такий зухвалій, *toddle* – чимчикувати, *diddle the customer* – надуми клієнта, *was beastly to her* – ставилися до неї по-свинському; *the most successful day* – шалено успішний день, *ignorant little twit* – мала і дурна, *real wreck* – справжня руїна, *make a fuss* – здійняти шуру-бурю, *stinker* – негідник, *make me a mint* – заробити кучу грошей, *wrapped up* – зациклений, *for heaven's sake* – заради всіх святих, *twaddle* – патякати, *as heck* – чорта лисого, *glacial beauty* – крижана врода, *telly* – телік, *moosh around* – тинятися [49; 12]

2) використовує компенсацію (відтворення одних експресивних засобів іншими, більш притаманними мові перекладу): *don't give me that rubbish* – не замилуй мені очі, *I would cook up some real scorcher* – дав би добрячого чосу, *the high-jump* – потрапити йому під гарячу руку, *collar them red-handed* – злови на гарячому, *to be hot stuff at arithmetic* – знати арифметику як свої п'ять пальців, *sting me* – донекти мені, *was shrieking* – зарепетувала, *enlightened household* – великорозумний дім, *beastly* – по-свинськи, *her eyes glued* – не зводитьи очей, *nifty little trick* – дотепний фокус, *runs as sweet as a nut* – працює як лялечка, *asinine* – безглузді, *the answer hits me* – мені стріляє відповідь, *little cheat* – мала брехуха, *brilliant father* – геніальний батько, *rattle like mad* – страшенно тарахтюче, *to be hot stuff at arithmetic* – знати арифметику як свої п'ять пальців, *keep your nasty mouth shut* – тримай свого брудного язика за зубами, *run rings around them all* – брати над ними гору, *make your eyes pop* – аж очі на лоба лізли, *old dump* – стара тарантайка, *going round the bend* – божевілля, *poisonous little girl* – бридке дівчисько, *ignorant little squirt* – мала дурна нахаба [49; 12]

3) переклад нейтральних лексичних одиниць експресивними для більш яскравого відображення атмосфери твору, реалізації авторського задуму або підкреслення індивідуального стилю мовлення оповідача: *recovered* – очуняла, *was building up* – набирала оборотів, *should be seen and not heard* – повинні сидіти тихенько, як мишка; *splendid punishments* – найдошкульніші кару, *filled with wonder* – розривало з подиву, *goggling* (дивлячись) – вирячив очі, *wonderful* – чудове-пречудове, *eating* – ласуючи, *she stopped dead* – залякла на місці, *shout* – репетувати, *he became very quite* – йому заціпило, *flog to* – впарити, *come up scorches* – дати добрячого чосу, *wash-out* – невдаха з невдах, *came* – вибухнула, *half-witted* – найтупіший, *person* – створіння, *silly little lives* – дріб'язки примітивного існування, *call* – обзивати, *stuffing himself* – наминаючи, *ask for* – заманулося, *enough* – добряче, *hour after hour* – цілісінькими годинами, *pointing* – тицяючи, *interfere* – надокучати, *came into* – ввалився, *mind one's own business* – не пхати носа до

чужого проса; *said* – звелів, огризнувся, урвав, гаркнув, здивувався, зраділа, вела далі, буркнув, заперечила, гримнув, обурилася, гаркнула, вставила, скривився, заперечила, завагалася, зойкнула, промимрив, підбадьорила, наполягала, озвалася, похвалила, пробелькотів, пробурмотів, пискнув, випалив, процідила, засяяла, завагалася, зітхнула, обурилася, пожалівся [49; 12]

4) використання зменшувальних суфіксів і префіксів задля адаптації до вікової групи цільової аудиторії: *outhouse* – сарайчик, *girl* – дівчисько, дівчинча; *quietly* – тихесенько, *The Red Pony* – Червоний коник, *book* – книжечка, *nothing* – анічогісінько, нічогісінько; *hour after hour* – цілісінькими годинами, *fathers* – татусі, *talk* – балачки, *the tall cage* – височенну клітку, *basin* – тазик, *in the early morning* – рано-ранесенько, *daddy* – татку, *a pencil* – олівчик, *corner* – куточок, *child* – дитинча, *a bit of paper* – папірець, *room* – кімнатка, *moustache* – вусики, *exactly* – точнісінько, *a bottle* – пляшечка, *new* – новенька, *old* – старенька, *poor* – слабенький, *every single* – кожнісіньке, *kept her face bent low* – низенько нахилилася, *spot* – плямка [49; 12]

5) застосування розмовних синтаксичних конструкцій в процесі перекладу:

а) використання синтаксично неповних фраз, що є характерною ознакою розмовного мовлення:

Right. I've got it. [49] – Є. Записав. [12]

I've got it! [49] – Знайшов! [12]

They are over there [49] – отам [12]

Can I help you, Matilda? [49] – Допомоги, Матильдо? [12]

Would you like me to help you ...? [49] – Допомоги тобі ....? [12]

He sat ... [49] – сів ... [12]

You mean you've looked at the pictures? [49] – Тобто переглянула малюнки?

[12]

I would like a really good one ... [49] – Якусь дуже добру ... [12]

You could't [49] – Та де тобі. [12]

Shall I choose you another? [49] – Вибрати тобі іншу? [12]

Wouldn't you like to know. [49] – Так тобі й скажи. [12]

by that I mean [49] – тобто [12]

'Of course it's a lot of sums,' [49] – Авжеж, багато [12]

б) застосування інверсії (зміни порядку слів) як ознаки розмовного мовлення:

It is full of mystery. – Там стільки таємниць.

Here I come – Ось я прийшов

ten years ago – років десять тому

Fred thought about it for a few seconds – Фред секунди дві поміркував

But what they expect you to do every afternoon in an empty house? – А що ж ти, на їхню думку, повинна робити щовечора в порожньому будинку?

... he sure as heck won't get a job anywhere else. – ... деінде він чорта лисого знайде, а не роботу.

б) введення додаткових розмовних елементів, щоб точно передати контекст та стилістичне забарвлення оригінального речення:

differently – **геть** інакше, *one day* – **оце** сьогодні, *was stunned* – **аж** заціпеніла, *as soon as* – **тільки-но**, *however* – **хай** хоч які, *no less than* – **нівроку аж**, *early* – з

самісінького ранку, *how?* – як **це?**, *I see.* – он воно що, *were falling over themselves* – **аж** зі шкури пнулися, *it's a funny thing about mothers and fathers* – **але ж і** кумедні **оті** маму і татусі, *is one of the great secrets of my success* – це **чи** не найбільший секрет мого успіху, *the car's done ten thousand* – проїхала **якихось** десять тисяч, *English village* – **звичайнісіньке** англійське село, *I wouldn't know* – я **ж** не знаю, *you knew that* – ви **й самі** це знаєте, *I'm sitting* – я **ось** сиджу собі, *and then* – **аж** урешті, *one evening* – **і ось** **якось** увечері, *or* – чи **як там**, *we know that* – ми **й самі** знаємо, *bouncing up in the chair* – **аж** підскочивши в кріслі, *because they had heard* – бо **ж** чули, *and now* – **І ось** **тепер**, *There you are!* – **Оце** тобі на!, *Could I do it?* – **І мені так** можна, *I am wondering what to read next?* – Я **оце** думаю, щоб **це** **такого** почитати?, *What's wrong with watching the telly?* – А що **такого** поганого в телевізії? [49; 12]

7) спостерігаються випадки, коли перекладач (незважаючи на наявність аналога в цільовій мові) замінює емоційно забарвлені слова менш експресивними:

came sweeping out – вибігла, *don't butt in* – не заважай, *rotten tea* – поганий чай, *delve* – зануритись, *flick away* – викинути, *shut up* – замовкнути, мовчала, помовч; *gormless* – дурні, *hankered* – захоїлося, *was hooked on bingo* – була справжня бінгоманка, *crouching over* – нахилившись, *but alas* – проте, нажаль; *tiny* – маленька, *glorious* – чудові, *wander round in search* – шукати, *under watchful and compassionate eye* – під керівництвом, *fished* – вийняв, *taken aback* – здивувалася, *began hankering after books* – захоїлося книжок, *to keep a straight face* – не видасть себе, *flare-up* – сварка [49; 12]

Відтворення засобів експресивності в перекладі – це справжнє випробування для перекладача. Адже експресивні та емоційно забарвлені вирази важко передати іншою мовою без втрати їхньої сили. Тому перекладачі часто вдаються до **перекладацьких трансформацій**. Ці трансформації дозволяють перекладачеві знайти адекватний відповідник для слів, значення яких може не збігатися зі словниковим тлумаченням. Завдяки цьому, переклад стає більш природним і автентичним.

І. Корунець зазначає, що «перекладацька трансформація є одним із фундаментальних понять, що описують процес перекладу, який передбачає міжмовні трансформації, реконструкцію елементів вихідного тексту, операцію “повторного вираження” змісту або перефразування до досягати перекладного відповідника» [63].

За О. Селівановою перекладацька трансформація – «це перетворення, модифікація форми, або змісту і форми зокрема, з метою збереження відповідності комунікативного впливу на адресатів оригіналу й перекладного тексту» [60].

Щоб забезпечити адекватність перекладу, перекладач застосовує трансформації, які дозволяють максимально точно передати зміст оригінального тексту, дотримуючись мовних норм мови перекладу.

Іншою важливою причиною використання трансформацій є необхідність зробити переклад природним і гармонійним, щоб він відповідав мовленнєвим особливостям носіїв мови.

Аналіз перекладу Віктора Морозова повісті Роальда Дала «Матильда» демонструє, наскільки важливими є перекладацькі трансформації для успішної адаптації художнього твору для українського читача. Щоб передати всі нюанси оригіналу і досягти семантичної близькості перекладу, В. Морозов вдався до широкого спектру трансформацій різного типу.

Переклад стилістичних засобів – це складне завдання, яке вимагає від перекладача глибоких знань стилістичних моделей обох мов. Адже стилістичні прийоми, такі як алітерація, метафора, метонімія, порівняння, епітет, іронія, несуть в собі не лише зміст, але й емоційне забарвлення, яке може відрізнятися в різних культурах і виконувати різну комунікативну функцію. Завдання перекладача полягає в тому, щоб або здійснити передачу цієї функції за допомогою відповідних лексичних одиниць мови, або зробити заміну на схожий за змістом стилістичний прийом. [28]

Л. Науменко визначає **стилістичні трансформації** як «такі способи перекладу, за допомогою яких перекладач змішує стилістичні акценти, нейтралізуючи або, навпаки, актуалізуючи кононотавні відтінки значення, або ж адаптуючи мову перекладу до стилістичних норм, прийнятих у мові перекладу» [30, с. 31].

Розуміння денотативного фону слова є ключовим для успішного перекладу стилістичних засобів. Адже саме денотативне значення дозволяє розпізнати, які асоціації викликає слово у носіїв мови оригіналу і підібрати відповідний еквівалент в цільовій мові.

Завдяки вдалому використанню експресивації та логізації, перекладачеві вдалося створити українську версію «Матильди», яка не поступається оригіналу за яскравістю та глибиною.

Експресивація (прийоми підсилення виразності) за визначенням Л. Науменко – це «спосіб перекладу шляхом заміни нейтральної одиниці мови оригіналу її стилістично-маркованим відповідником у мові перекладу, що надає перекладу емоційно-експресивного забарвлення» [30, с. 33].

Найбільш поширеним способом передачі експресивних мотивів у досліджуваному оповіданні виявилася передача стилістично нейтральних лексичних одиниць експресивними, які використовуються з метою передачі атмосфери оповідання, авторського задуму чи особливостей мовлення оповідача:

falling over themselves – зі шкури пнулися, *she has absolutely nothing* – нема **анічогісінько**, *shout the news* – **рознести** новину, *called* – обзивали, *glanced* – зиркнув, *enlightened* – великорозумний, *the father said* – **прискинався** батько, *a flaming book* – якась **дурнувата** книжка, *glared* – зиркнув, *was filled with wonder and excitement* – **розривало** з подиву й захоплення, *large woman* – **дебела** жінка, *small child* – дівчинка, *said father* – батько **скривився**, *to make a great fuss* – здійняв би **шуру-бурю**, *throwing* – **штуряючи**, *free* – задурно, *get her back* – давати їм відкоша, *there was comparative calm* – **панував** відносний спокій, *wore heavy make-up* – **густо намазюкана** косметикою, *made herself scarce* – **накивала п'ятами**, *use my brains* – **сушу** голову, *save money* – **нашкребеи** грошей, *don't you go talking* – **дивись не розпаякай**, *egg* – **під'юджувати**, *she began searching behind the sofa* – вона почала **нишпорити** за диваном, *he became very quiet* – йому **зацінуло**, *the man felt some*

kind of jealousy – **чолов'яга** відчував якусь заздрість; *the most satisfactory exercise* – завдавало **неабиякої втіхи**, *what you are talking about?* – **що ти мелеши?** [49; 12].

Як свідчать наведені приклади, в українському перекладі словосполучення набули більшого емоційного забарвлення.

Доволі часто можна спостерігати застосування експресивації при використанні пестливих або підсилюючих суфіксів задля створення певного стилістичного ефекту: *tables* – **столиками**, *long* – **довжелезні**, *weakness* – **слабинка**, *pretty* – **гарненьких** [49; 12].

На відміну від експресивації, яка була домінуючою трансформацією в перекладі, логізація застосовувалася порівняно рідко. Ймовірно, це пов'язано з бажанням перекладача зберегти емоційну насиченість оригіналу.

Логізація (логічного упорядкування) – це «спосіб перекладу шляхом заміни емоційно-експресивної або етномаркованої одиниці мови оригіналу стилістично нейтральним її відповідником у мові перекладу, що усуває естетичну функцію першотвору» [30, с. 32].

Продемонструємо логізацію прикладами з повісті:

began hankering after books – **захотілося книжок**, *fed up with* – **з мене досить**, *started wandering round in search* – **почала шукати**, *hung around* – **чекали**, *Fred was delighted* – **Фред зрадів**, *in an effort to save face* – **рятуючи свою пенунацію**, *asinine* – **безглузді**, *poisonous parent* – **нестерпний батько**, *they stared round the room* – **ще раз обвели поглядами їдальню**, *carry away with* – **опанувати**, *the experience had clearly chastened Mr Wormwood* – **ця подія помітно вразила містера Вормвуда** [49; 12].

Застосувавши логізацію, В. Морозов замінив емоційно-експресивні одиниці мови оригіналу стилістично нейтральними їх відповідниками мови перекладу (не зважаючи на наявність аналогу), але при цьому не порушив естетичної функції першотвору.

Емоційно-експресивна лексика дійсно є цікавим об'єктом дослідження, оскільки вона перетинається на стику стилістики та лексикології. Її особливості ускладнюють процес перекладу, вимагаючи від перекладача врахування не лише стилістичних нюансів, а й точної передачі значення лексичних одиниць, закладеного автором оригіналу. Всі це доводить необхідність застосування **лексико-семантичних** трансформацій поряд із стилістичними.

Зробивши аналіз твору Роальда Дала «Матильда» в оригіналі [49] та художньому перекладі Віктора Морозова [12], можна виокремити наявність великої кількості прикладів **контекстуальної** заміни.

Так, словосполучення *rakish darling look* автором перекладено як **вигляд хвацького франта**. Перекладач цілеспрямовано за допомогою підбору слова **франта** стилістично посилив сенс фрази. Фраза *the flaming stuff* має значення «палаючий матеріал», але В. Морозов переклав її як **гідота**, застосувавши контекстуальну заміну.

Використовуючи контекстуальну заміну автор перекладу зміг досягти вдалої передачі змісту твору та у деяких частинах тексту компенсувати стилістичну забарвленість, якої не вистачало. Наприклад, слово *lie* віднайшло своє втілення в українському **вмститися**; *roor* було перекладено відповідником

слабенький, а *thing* в окремих репліках звучало, як *штука*. Також цікавим постає вибраний перекладачем еквівалент слова *follow*, що у словнику перекладається дієсловом «слідувати». У цьому випадку автор обрав відповідник *читай*. Деякі приклади зустрічаються і на рівні словосполучень: *save face* було передано *рятуючи репутацію*.

Подані вище приклади доводять, що застосування такого виду трансформації надає тексту більш цікавого викладу, який приваблює читачів. Під час перекладу художнього тексту такого характеру перекладач повинен уникати «нудних» виразів та словосполучень навіть якщо для цього треба перекласти слово відповідником, що має інше значення у словнику.

Аналогічними прикладами застосування контекстуальної заміни в повісті є: *serve him right* – так йому і треба, *barked* – урвав, *interfere* – надокучати, *skulked* – тинявся, *beastly car garage* – наскудний гараж, *demande* – заскиглив, *fuss around* – вовтузиться, *that'll teach you* – знатимеш, *the colour of sour apples* – мов кислиця, *held it* – підніс її, *was building up nicely* – набирала непоганих обертів *тепер* [59].

У творі «Матильда» досить часто зустрічається слово *say*, зазвичай його можна спостерігати у формі минулого часу. Основним його словниковим значенням виступає дієслово *казати*. Але у творі можна виокремити цілий ряд аналогів, перекладених за допомогою контекстуальної заміни: *зізналась*, *пояснила*, *додала*, *заперечила*, *здивувалася*, *скривився*. Таким чином перекладач урізноманітнив виклад основної інформації та уникнув тавтології. Деякі приклади використання подібної трансформації мають більш експресивне значення у перекладі, що притаманно художньому тексту. Автор замінює слово *said* такими еквівалентами, як *буркнула* та *прискіпався*. Це додає тексту більш виразного стилістичного забарвлення.

Подібні приклади використання контекстуальної заміни, що супроводжуються експресивацією простежуються і в наступних прикладах: слово *shouted* було відтворено відповідником *зарепетував*, *mouth* – *пелька* та *line* – *цівочку*.

Саме використання даної трансформації надало можливість віднайти більш вдалі еквіваленти вище зазначених мовних одиниць, щоб передати не тільки сенс написаного, а й характер твору. [22] За допомогою цього читач відчуває ті переживання та емоції, що прагнув зобразити автор.

У процесі роботи над перекладом книги Роальда Дала «Матильда», зробленим В. Морозовим українською мовою, ми вилучили багато прикладів застосування трансформації компресії.

За визначенням Л. Науменко **компресія** – це «зменшення кількості мовних знаків у вислові друготвору або вилучення надмірної експліцитної інформації у формі зайвого слова / словосполучення у мові оригіналу» [30].

Так, у перекладі словосполучення *ignorant little twit* – *мала й дурна* було вилучено прикметник *ignorant* задля полегшення сприйняття речення.

Словосполучення *beatly second-hand garage* автор переклав як *гараж*, вилучивши слово *second-hand*. У виразі *the finger got stuck inside his nose* [49] автор перекладу вилучив слово *his* і відтворив цей вираз як *палець застряг в носі* [12]

У наступних прикладах ми також можемо спостерігати схожу трансформацію у словосполученнях: *a **thin** ratty moustache* – щурячими вусиками, *very young* – юна, *clearly very pleased* – страшенно вдоволений, *in a loud voice* – голосно, *platinum-blond man* – чоловік-блондинка, *brilliant platinum blond* – блондинка, *with deep suspicion* – підозріливо, *purple-striped* – смугастий, *brilliant fellow* – розумник, *evening meals* – телевечеря, *going round the band* – божевілля [49; 12].

В. Морозов вилучає надмірну експліцитну інформацію у формі зайвого слова / словосполучення в таких фразах, як *munching her meal* – плямкала, *was not easy to do so* – було нелегко, *rubbed his hands together* – потираючи руки, *caught sight* – подивилася, *as they think they are* – як їм здається, *it looks absolutely frightful!* – це просто жахливо!, *what is it you want?* – що тобі треба? [49; 12].

Фразу *tossing and turning*, яку дослівно можна передати як «метушився та вертівся», перекладач відтворює, як *крутився*, передавши два дієслова практично з однаковим значенням одним.

У творі також можна помітити вилучення часто вживаних слів / словосполучень, таких як *as she could; itself; for you; the rim; the label; in heaven's name; in the first place; won't you; she told herself; it; small; to him; will you* та багато інших. [41]

Трансформацією, зворотньою компресії є **декомпресія**, застосування якої також можна прослідкувати в українському перекладі дитячої книги Роалда Дала «Матильда», виконаним В. Морозовим.

Декомпресія – «це збільшення кількості мовних знаків у вислові друготвору або спосіб перекладу слова мови оригіналу як мінімум двома лексемами в мові перекладу, що викликано необхідністю експлікувати імпліцитну інформацію першоджерела, прояснивши її на лексичному рівні для малознайомого з нею читача» [30].

У тексті ця лексико-семантична трансформація зустрічається рідше, ніж компресія, але все одно можна навести багато прикладів: *left* – **мав вирушати**; *with* – **і на додаток**; *he spluttered* – **бризнув він слиною**; *the inner band* – **внутрішня стірча капелюха**; *it* – **це видовисько**; *said* – **глузливо сказав**; *a soul* – **жодній душі**; *little squirt* – **мала дурна нахабо**; *heavy make-up* – **густо намазюкана косметикою**; *various possibilities* – **усілякі можливі варіанти**; *locked the door* – **замкнула за собою двері**; *anyway* – **так чи так**; *five and a half* – **п'ять з половиною років**; *a gigantic holy terror* – **Втілення жаху в чистому вигляді**; *they chanted* – **відповіли учні хором**; *How far can you go?* – **І доки ти так можеш множити?**; *gazed* – **вражено дивилася**, *floored* – **збив з ніг**, *he struck again* – **йому знову щось стрельнуло в голову**, *are interested in education* – **виявляють значну зацікавленість до питань освіти** [49; 12].

У перекладі також можна помітити одночасне застосування декомпресії з іншими перекладацькими трансформаціями. Так, наступні приклади *Miss Trunchbull*. [49] – **А ось пані Транчбул** [12] та *at Crunchem Hall* [49] – **у школі «Кранчем Голл»** [12] були відтворені за допомогою лексико-семантичної трансформації транскодування, а саме транслітерації, паралельно з декомпресією. [26]

Таким чином, В. Морозов застосовує у своєму перекладі низку перекладацьких трансформацій, а саме декомпресію, експлікуючи імпліцитну інформацію першоджерела, щоб зрозуміло пояснити її на лексичному рівні українському читачеві та зберегти всі нюанси художнього твору (стиль, образи, емоції).

Трансформація **антонімічного перекладу** часто використовується в художньому перекладі для збереження інтонації та авторського стилю оригінального тексту.

Одним з прикладів антонімічного перекладу в повісті «Матильда» Роальда Дала є наступний фрагмент: *It's impossible to make your son a genius.* [49] – *Складно уявити свого сина генієм.* [12]

У цьому прикладі оригінальне слово *impossible* (із семою заперечення *im-*) перекладено як *складно*, що є його граматичним антонімом. Така перекладацька трансформація змінює зміст оригінального тексту, але дозволяє передати його зміст українською мовою з більшою точністю та ефективністю.

Л. Науменко [30] виділяє наступні види антонімічного перекладу: позитивацію, негативацію та анігіляцію.

Прикладом застосування **негативації** є вираз *to stay in the saddle* [49] – *щоб не вилетіти з сидіння* [12], де слово *to stay* без формально вираженої семи заперечення було перекладено, як *не вилетіти*, із негативною часткою **не**. Така трансформація може бути зумовлена необхідністю підкреслити драматизм події або викликати певні емоції у читача. Також антонімічний переклад даної фрази вживається для збереження контролю над ситуацією та недопущення непередбачуваних подій або невдач.

Наступним прикладом негативації є фраза *casual attitude* – *невимушений вигляд*, де антонімічний переклад вживається для опису невимушеного, неформального підходу до вигляду та стилю.

Вираз *he meant to keep his hat* [49] – *він зумисне не знімає цілий день капелюха* [12] може вказувати на збереження чогось, а саме на те, що капелюх залишається на голові протягом усього дня.

Переклад виразу *it was the most satisfactory exercise* [49] – *це завдало неабиякої втіхи* [12] виражає експресивність та полягає в тому, що перекладач вдається до використання сильнішого висловлювання, ніж було в оригінальному вислові. Фраза *неабияка втіха* є більш емоційно зарядженою, ніж *the most satisfactory exercise*. Вона має більш виразне значення і може викликати сильніші емоції у читача.

Аналогічними прикладами негативації є:

the muscles were still clear in evidence – *важко було не помітити її м'язів*, *hardly ever spoke* – *майже ніколи не розмовляла*, *to watch her* – *не зводити з неї очей*, *I'll bet* – *немає сумніву*, *I shall have her for that* – *їй це так не минеться*, *keep still* – *не смикайся*, *stop whimpering* – *не рюмсай*, *was right to warn me* – *недарма мене попереджував*, *take all the time you want* – *нічого*, *you had better watch out* – *краще не потрапляти їй під гарячу руку*, *totally* – *анітрохи*, *only a few* – *та небагато*, *wretched boy* – *нешасний хлопець*, *dreadful* – *нестерпним*, *Get on with it!* – *Не тягни!* [60]

Словосполучення *don't do that!* [49] – *що ти робиш!* [12] є прикладом **позитивації** (вираз із явно вираженою семою заперечення відтворено у перекладі без подібної семи) та вказує на його експресивність, обурення, заклик до виконання дії. У перекладі словосполучення *there had not been time yet* [49] – *було дуже мало часу* [12] була також застосована позитивація. Аналогічними прикладами позитивації є: *not lose her temper* – *тримати себе в руках*, *I don't know* – *Та хіба я знаю*, *not a very pretty sight* – *гидко дивитися*, *unpleasant scene* – *жалюгідної сцени*, *but no matter* – *але то має*

Таким чином, застосування антонімічного перекладу допомагає передати протилежність в значеннях слова і використати відповідник, який краще відповідає контексту.

Антонімічний переклад є ефективним інструментом для передачі значень та емоцій оригінального тексту на українську мову в художньому перекладі. Приклади з повісті «Матильда» демонструють, що дана трансформація може бути дієвим інструментом для передачі змісту оригінального тексту з більшою точністю та ефективністю.

Доволі часто в перекладі повісті вживаються трансформації транспозиції та кальки.

Транспозиція – «лексико-семантична перекладацька трансформація, результатом якої є заміна однієї частини мови на іншу». [30] В перекладі повісті «Матильда» можна вилучити приклади номіналізації, вербалізації та адварбалізації.

До **номіналізації** належать: *after going through all the names* – *після переключки за прізвищем*, *sign of showing off* – *ознака хузування*, *playing with words* – *гра слів*, *flagging or giving up* – *утоми чи зневіри*, *silently rooting* – *мовчазні симпатії*, *at losing the sound* – *відсутність звуку*, *smiling* – *з усмішкою*, *admired* – *захоплення*, *determined* – *з наміром*, *sensed* – *відчуття*, *fiercely* – *з лютою силою*, *to over-enthusiastic* – *надмірний ентузіазм*, [49; 12]

Вербалізація представлена наступними прикладами: *was no doubt* – *не сумнівалася*, *give a good wash* – *добре б помила*, *her first move* – *насамперед вона підійшла*, *performance* – *зіграла*, *ratty* – *дратувала*, *breathless* – *затамувала дух*, *is often right* – *часто вгадує*, *nervous* – *нервувався*, *be funny* – *жартувати*, *is angry* – *лютує* [49; 12]

У виразах *with absolute amazement* – *вражено*, *in wonder* – *зачудовано*, *be careful* – *обережно*, *at attention* – *струнко*, *a guess* – *навмання*, *by halves* – *абияк*, *like lightning* – *блискавично*, *at the double* – *миттєво*, *with hardly any weapons* – *мало не голіруч*, *Silence!* – *Тихо!*, *cautious* – *боязко*, *nothing* – *нічогосінько*, *wrong* – *кепсько*, *great* – *майстерно*, *straight* – *прямісінько* – англійські іменники і прикметники відтворено українськими прислівниками, що вказує на такий вид транспозиції, як **адвербалізація**.

Наведемо приклади **кальки**: *froze in horror* – *застигла від страху*, *sugar-plump* – *солодка сливонько*, *dreaded box* – *дурний ящик*, *a miracle-worker* – *якоюсь чудодійницею*, *nasty habit* – *огидна звичка*, *twinkling eyes* – *мерехтливі очі*, *it had taught the father a permanent lesson* – *цей урок запам'ятається батькові назавжди*, *label on the table* – *помістив на таблиці*, *burst into floods of tears* – *вибухнути морем*

сліз, in handfuls – цілими жменями, keep your nasty mouth shut – заткни свою гідку пельку, ratty-looking man – щуроподібний коротун, what is this trash? – що це за сміття? [49; 12]

Описовий переклад є незамінним інструментом у випадках, коли прямий відповідник для слова або словосполучення в цільовій мові відсутній:

craggy actor – актор з поораним зморшками лицем, you'll have to do without it – обійдешся без нього, it couldn't be anything else – стовідсотково, curled up – сиділа, підібравши ноги; springing into action – починаючи діяти, stag-hounds – оленячі лови, spitballs – паперові кульки, open-mouthed – з роззявленим ротом [49; 12]

Конкретизацію значення – «заміну слова з ширшою семантикою у мові оригіналу словом з вузкою семантикою у мові перекладу» [30, с. 22] демонструють наступні приклади з повісті «Матильда»: *programme – мелік, there was comparative calm – панував відносний спокій, the whole school – усі учні, somebody – такій малечі, not to do so – позбавитись цього, with that – з цими словами, basin – тазик, dashed out of the room – вибіг з їдальні, the stuff – розчин, use – виливаю, was silent – стояла тиша, there was a moment of silence – на мить запала тиша, there was a sink – стирчала раковина, there were black-berries – визирала чорна смородина, there were tall trees – стриміли високі дуби, bright child – розумний хлопчик, darn thing – клятий ящик* [49; 12]

Трансформації пермутації та генералізації значення при перекладі експресивних засобів зустрічаються рідко.

Пермутація – «заміна місць лексем у фразі або елементів у фраземі» [30, с. 19]. Застосування даної трансформації ілюструють наступні приклади: *silent as the grave – могильна тиша, inching-powder – порошок-сверблячка, Day of Judgement – смертний час, a grin of triumph – переможна усмішка.* [49; 12]

Генералізація представлена наступними прикладами: *tigress – потвора, click – раз* [49; 12].

Як зазначалось раніше, для повісті «Матильда» є характерним вживанням промовистих імен. Але оскільки передати їхній підтекст значення шляхом перекладу неможливо, В. Морозов відтворює їх шляхом транскодування.

Таким чином, власні імена в перекладі відтворено:

– транскрипцією: *Miss Honey – міс Гані, Trunchbull – Транчбул, Plimsoll – міс Плімсол, Maximilian – Максиміліан, Mrs Phelps – пані Фелпс, Miss Havisham – міс Гевішем, Aylesbury – Уйлсбері, Michael – Майкл* [49; 12];

– транслітерацією: *Fiona – Фіона, madam – мадам, Pip – Пін* [49; 12];

– мішаним транскодуванням: *Wormwood – Вормвуд, iceberg – айсберг* [49; 12];

– адаптивним транскодуванням: *Matilda – Матильда genius – геній, Wilfred – Вільфред, telly – телік* [49; 12].

В силу розбіжностей граматичних систем англійської та української мов граматичні трансформації є необхідним інструментом подолання різних невідповідностей.

Найчастіше В. Морозов в перекладі повісті «Матильда» українською мовою застосовував **зміну порядку слів**:

Three hands went up [49]. – *Угору злетіло три руки* [12].

Matilda said immediately [49]. – *Мимтю відповіла Матильда* [12].

The Trunchbull marched on to the platform [49]. – *На сцену вийшла Транчбул* [12].

Hortensia asked [49] – *поцікавилася Гортензія* [12]

Matilda said truthfully [49]. – *Чесно зізналася Матильда* [12].

A hand shot up among the seated children [49]. – *Серед юрби дітлахів здійнялася рука* [12].

There are no funny bits in his books [49]. – *У його книжках немає смішних сцен* [12].

All of us are likely to come across at least one of them in a lifetime [49]. – *В своєму житті ми всі хоч раз наткнемося на таких* [12].

У наведених прикладах ми бачимо, що порядок слів змінюється з метою дотримання синтаксичного узусу української мови.

В. Морозов майстерно володіє прийомом **компенсації**, який полягає в тому, що втрати, які виникають при перекладі однієї частини речення або тексту, компенсуються за рахунок посилення або уточнення в іншій частині, що дозволяє зберегти загальний сенс і стиль оригіналу:

I shall be here as well, of course, but only as a silent witness [49]. – *Звичайно, я теж тут буду, але тільки як мовчазний спостерігач* [12].

For quite a long way, I think [49]. – *Мабуть, довго* [12].

She therefore loathes the bottom class and everyone in it [49]. – *Тому терпіти не може першокласників* [12].

I'm sure you know [49] – *Ви, зрозуміло, знаєте* [12]

She seemed to have learned her lines by heart [49]. – *Здавалося, що вона вивчила свої фрази назубок* [12].

You have all brought your own pencils, I hope [49]. – *Ви всі, сподіваюся, принесли з собою олівці* [12].

Вводні конструкції на початку речення є стилістичним прийомом, який часто використовується в українській мові для підсилення емоційного забарвлення висловлювання.

Застосування трансформації компенсації дозволило перекладачеві досягти стилістичної відповідності оригіналу, зокрема, застосувавши характерну для української мови практику розміщення вводних конструкцій на початку речення.

Синтаксична структура перекладу відзначається використанням **еліптичних конструкцій**, що є типовим для розмовної української мови. Цей стилістичний прийом дозволяє надати тексту більшої природності та динамічності, а також підкреслити неформальний характер спілкування:

You'll have to have it dyed black [49]. – *Доведеться пофарбувати на чорне* [12].

What is it? [49] – *І скільки ж?* [12]

Are you sure? [49] – *Справді?* [12]

It's two hundred and sixty-six [49]. – *Двісті шістдесят шість* [12].

That's all a calculator is [49]. – *Тобто за калькулятор* [12].

That is correct [49]. – *Правильно* [12].

З метою адаптації до потреб молодшої аудиторії деякі речення було перекладено на українську мову, використовуючи метод **внутрішньої інтеграції**, що забезпечило плавність та легкість читання.

Miss Honey could hardly believe what she was hearing [49]. – *Міс Гані не вірила власним вухам* [12].

And this is precisely what she did [49]. – *Так вона і вчинила* [12].

She simply refused to let the matter rest where it was [49]. – *Вона просто не бажала кидати цю справу напризволяще* [12].

Matilda liked her because she was gusty and adventurous [49]. – *Матильді вона сподобалася за відважність та серйозність* [12].

It is important I have a word with you and your wife [49]. – *Мені дуже важливо порозмовляти з вами й вашою дружиною* [12].

В усіх наведених прикладах складні речення були перекладені простими, в яких одна з частин була відтворена іменниковими конструкціями, що дозволило зробити текст більш зрозумілим та доступним.

Переклад художнього твору часто вимагає **комплексного підходу**, що передбачає поєднання різних видів трансформацій. Тобто, перекладачі використовують одночасно декілька прийомів, щоб максимально точно передати оригінальний текст і зробити його зрозумілим для читача. Повість «Матильда» не є винятком з цього правила.

В процесі перекладу фрази *it was certain to be his daughter who did it* [49] – *то це, поза сумнівом, утне не хто інший, як його дочка* [12] були застосовані наступні трансформації: конкретизація значення паралельно із експресивацією (*to be – утне*), номіналізація (*certain – поза сумнівом*), негативація, декомпресія (додано слова *не хто інший*).

В наступному прикладі

you're so dreadfully poor [49] – *ви живете в такій жахливій бідності* [12] В. Морозов вдався до ад'єктивації (прислівник *dreadfully* перекладено прикметником *жахливій* та *so – такій*), номіналізації (*poor – бідності*), конкретизації значення (*are – живете*).

Наступний приклад:

silly little ornaments [49] – *ідіотських серветочок та всяких дрібничок* [12]. При відтворення наведеного словосполучення використано контекстуальну заміну (*ornaments – серветочок*), синонімічну заміну поряд з експресивацією при перекладі слова *silly – ідіотських*, декомпресію (додано слова *всяких дрібничок*), компресію (вилучено слово *little*), але його значення було компенсовано пестливим суфіксом іменника *серветочок*.

В процесі перекладу фрази *the fires of fury and hatred were smouldering in her eyes* [49] – *у її очицях жевріли вогники люті й ненависті* [12] автор перекладу застосував: зміну порядку слів, синонімічну заміну (*were smouldering – жевріли*), експресивацію (*eyes – очицях, fires – вогники*), негативацію (*hatred – ненависті*).

Розглянемо речення:

Do you take me for a fool, child? [49] – *Ти що, шмаркачко, думаєш, я дурна?* [12]

В процесі перекладу В. Морозов прийняв наступні перекладацькі рішення: зміну порядку слів, внутрішній поділ, конкретизацію значення поряд з експресивацією при перекладі слова *child* – *шмаркачка*, контекстуальну заміну (*take* – *думаєш*), ад'єктивацію (*a fool* – *дурна*).

Наступний приклад:

cotton-wool private school for rich brats [49] – *приватній школі для розбещених багатих покидьків* [12]

Автор перекладу застосував трансформації компресії (вилучено слово *cotton-wool*), а його стилістичне навантаження компенсовано додаванням слова *розбещених*; адаптивного транскодування (*private* – *приватній*), синонімічної заміни (*brats* – *покидьків*).

Для точного перекладу речення

What a bunch of nauseating little warts you are. [49] – *Справжнє тобі кодро паскудних бородавок.* [12] В. Морозов залучив зміну порядку слів, контекстуальну заміну (*nauseating* – *паскудних*, *what* – *справжнє*), синонімічну заміну поряд з експресивацією (*bunch* – *кодро*), компресію (вилучено слово *little*), декомпресію (додано слово *тобі*).

І останній приклад: *just before the lesson starts* [49] – *перед самісіньким початком уроку* [12]. В процесі перекладу було використано пермутацію (*lesson starts* – *початком уроку*), номіналізацію (*starts* – *початком*), ад'єктивацію поряд з експресивацією (*just* – *самісіньким*).

Таким чином, переклад В. Морозова дозволяє українському читачеві поринути у світ твору і повною мірою оцінити його художню цінність. Завдяки майстерному використанню різних перекладацьких прийомів, читач може не лише зрозуміти сюжет, а й відчути емоції героїні, проникнутися її характером та оцінити задум автора. Це підтверджує, що переклад не лише передає інформацію, а й створює естетичний досвід для читача.

Проведене дослідження підтвердило, що художній переклад є потужним інструментом міжкультурного діалогу. Він не лише відображає особливості іншої культури, але й активно впливає на літературний процес у країні перекладу, збагачуючи її культурний простір новими ідеями та образами.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Головне завдання перекладача – зберегти не лише зміст, а й стиль оригінального твору. Для передачі належного рівня експресивності українські перекладачі мають широкий набір прийомів і мовних засобів. Водночас важливо постійно стежити за мовними процесами, які знаходять своє відображення в сучасній англомовній літературі.

Під час перекладу важливо враховувати експресивно-стилістичні особливості оригінального тексту. Не вся лексика нейтральна. Багато слів несуть у собі певний емоційний заряд або стилістичне забарвлення. Саме ці слова роблять мову живою та виразною. Тому при перекладі важливо підбирати такі еквіваленти, які б точно передавали цей емоційний контекст.

Експресивність лексики – це властивість слова передавати емоції та оцінки. На відміну від англійської, українська мова володіє більшим потенціалом для експресивної конкретизації, тобто використання слів, які не лише позначають поняття, а й відображають ставлення мовця до нього. Це зумовлено тим, що побутова лексика української мови часто є більш конкретною та деталізованою, що дозволяє точніше відтворювати нюанси значень.

Стилістична приналежність лексичної одиниці тісно пов'язана з її експресивною насиченістю. У процесі перекладу особливого значення набуває поняття експресивної конкретизації, що передбачає вибір українського слова чи виразу з більш яскравим емоційним забарвленням для заміни стилістично нейтрального англійського еквівалента. Цей метод лексико-фразеологічної трансформації зумовлений відмінностями між лексичними системами обох мов. Зокрема, українська мова вирізняється більшою кількістю експресивно-емоційних і експресивно-оцінних лексем, що часто створюються завдяки використанню продуктивних суфіксів суб'єктивної оцінки.

Словотвірні засоби експресивізації, такі як димінутивні та аугментативні суфікси, є потужним інструментом в руках письменника. За допомогою цих засобів автор може не лише передати інформацію, але й створити яскравий образ, викликати в читача певні емоції та підсилити загальне враження від твору. Зазвичай автори використовують їх, коли потрібно не просто описати предмет чи явище, а надати йому характеристику. Саме тому словотвірні засоби виконують соціально-оцінну та емоційно-експресивну функції.

Морфологічні засоби експресивізації зазвичай виконують допоміжну, факультативну роль у створенні експресії, посилюючи емоційно-експресивний зміст висловлювання. Найбільш ефективними серед них є вигуки, частки та слова категорії стану. Майстерне використання цих засобів у відповідному контексті й ситуації урізноманітнює мовлення, робить його більш емоційним, виразним і насиченим, додає щирості та природності живого спілкування.

Синтаксичні засоби експресії в художніх текстах включають окличні, питальні й спонукальні речення, які додають емотивного забарвлення; вставні й вставлені конструкції, що використовуються для вираження емоційної оцінки сказаного; звертання, що передають суб'єктивно-оцінне ставлення до

співрозмовника; а також однорідні члени речення та повтори, які підсилюють виразність, образність і експресивність тексту.

Тропи та стилістичні фігури є ключовими засобами експресивно-виражальної насиченості розмовної мови, важливою складовою її образного слововживання. Вони сприяють глибшому розкриттю змістової структури твору та допомагають встановити живий і активний контакт із співрозмовником. У взаємодії тропи й стилістичні фігури додають мовленню образної художності, відкривають нові відтінки значень слів і створюють яскраве, емоційно насичене висловлювання.

Аналіз перекладу твору Роальда Дала «Матильда» свідчить про те, що в повісті наявна велика кількість експресивних засобів різного типу (фонетико-фонологічних засобів експресивності, лексичних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних, паралінгвістичних тощо):

- 1) паралінгвістичні (карикатури, дефісація, використання великих літер, варіювання шрифтів, повтори з трикрапками, окличний знак);
- 2) фонетичні (вигуки, ономаіопія, звукові повтори, інтонація);
- 3) лексичні (емоційні прикметники, сленг, вульгаризми, вигуки і фразеологізми);
- 4) стилістичні (тропи: епітети, порівняння, метафори, гіперболи, іронія, оксюморон, алюзія; промовисті імена);
- 5) морфологічні (димінутиви, аугментиви, повтор слів, ступені порівняння прикметників);
- 6) синтаксичні (безосовові, окличні, спонукальні, питальні речення, умовний спосіб; пряма мова та діалоги; інверсія, еліпс, неповні речення, порушення синтаксичного ладу; вводні, емфатичні, паралельні конструкції; звертання)

Переклад засобів вираження експресивності є одним із найскладніших завдань перекладача, оскільки вимагає не лише передачі змісту, а й збереження емоційного впливу тексту. Кожен мовний засіб, обраний автором, відображає його ставлення або думку, яку він прагне донести до аудиторії. Через це перекладач має враховувати контекст, глибоко розуміти події чи особу, про які йдеться, і мати достатні навички для відтворення цього настрою в перекладеному тексті.

В процесі перекладу повісті «Матильда» українською мовою В. Морозов застосував наступні способи відтворення засобів експресивності:

- 1) максимально точне копіювання стилістики оригіналу;
- 2) компенсацію (відтворення одних експресивних засобів іншими, більш притаманними мові перекладу);
- 3) переклад нейтральних лексичних одиниць експресивними для більш яскравого відображення атмосфери твору;
- 4) використання зменшувальних суфіксів і префіксів задля адаптації до вікової групи цільової аудиторії;
- 5) застосування розмовних синтаксичних конструкцій в процесі перекладу:
  - а) використання синтаксично неповних фраз, що є характерною ознакою розмовного мовлення;
  - б) застосування інверсії (зміни порядку слів) як ознаки розмовного мовлення;

6) введення додаткових розмовних елементів, щоб точно передати контекст та стилістичне забарвлення оригінального речення;

7) заміну емоційно забарвлених слів менш експресивними (незважаючи на наявність аналога в цільовій мові).

Попри зусилля зберегти змістову, емоційну, експресивну та естетичну цінність оригіналу, переклад часто досягає лише відносної еквівалентності. Успіх залежить від правильного вибору перекладацьких трансформацій.

Результати наукової розвідки вказують на застосування перекладачем різних видів трансформацій:

1) стилістичних (експресивації, логізації), завдяки яким перекладачеві вдалося створити українську версію «Матильди», яка не поступається оригіналу за яскравістю та глибиною;

2) лексико-семантичних (контекстуальної заміну, компресії, декомпресії, антонімічного перекладу, калькування, транспозиції, описового перекладу, конкретизації та генералізації значення, пермутації, транскодування);

3) граматичних (зміни порядку слів, компенсації, еліптичних конструкцій, внутрішньої інтеграції);

4) комплексних (поєднання різних трансформацій), щоб максимально точно передати оригінальний текст і зробити його зрозумілим для читача

Отже, передача експресивно-стилістичної оцінки – це складний і багатогранний процес, який вимагає від перекладача не тільки знання мов, але й глибокого розуміння літератури, культури та психології.

Оскільки література покликана не лише інформувати, а й викликати у читача певні емоції, точний переклад засобів експресивності є вкрай важливим.

Перекладач В. Морозов успішно передав емоційну палітру оригіналу. Незначні відмінності не вплинули на загальне враження від твору.

Можна дійти висновку про необхідність подальшого теоретичного та практичного вивчення питань передачі засобів емоційності. Такі дослідження сприятимуть більш глибокому розумінню специфіки перекладу даних засобів та дадуть змогу детально дослідити, як представники різних культур сприймають подібні мовні елементи.

Перспективними напрямками дослідження є вивчення впливу культурних особливостей на переклад емоцій та розробка нових методів аналізу емоційного забарвлення тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баюн К. Й. Експресивність як мовна та мовленнєва категорія. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Випуск 53. 2015. С. 25–28
2. Бегма Ю. О. Комплексні перекладацькі трансформації в англо-українському художньому перекладі. *Science and Education a New Dimension. Philology*. IV(18), Issue 80. 2016. С. 7–10
3. Бойко Н. Семантична основа лексичної експресивності. *Лінгвостилістичні студії*. 2016. Вип. 4. С. 39–54
4. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти. Ніжин : Видавництво «Аспект-Поліграф», 2005. 552 с.
5. Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М., Мала Ю. В. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2018. 336 с.
6. Вавринюк Т. І. Засоби експресивного синтаксису в художньому тексті. *Філологічні студії*. Вип. 9. Ч. 2. 2013. С. 222–228
7. Галаур С. Диференційні параметри експресем та регулятем у художньому тексті. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. 2018. Вип. 4. С. 20–32
8. Гертнер В. В. Відтворення засобів мовної експресивності в українському перекладі роману А. Крісті «Тріснуло дзеркало». Автореферат магістерської роботи на здобуття ступеня магістра філології. Миколаїв, 2019. 22 с.
9. Глінка Н. В., Ю. Зайченко. Експресивні засоби й стилістичні прийоми вираження експресивності та особливості їх перекладу. *Вісник НТУУ «КПІ». Серія: Філологія. Педагогіка : збірник наукових праць*. 2013. Вип. 2. С. 34–39
10. Гордова В. П. Лексико-семантичні трансформації в українському перекладі повісті Роальда Дала «Матильда». *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики: Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції*. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2023. С. 41–43
11. Гуйванюк Н. В. Експресивний синтаксис. Слово – Речення – Текст : вибр. праці. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. С. 409–478
12. Дал, Роалд. Матильда / пер. з англ. В. Морозов. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2018. 270 с.
13. Дядюра Г. М., Колесник Д. М. Засоби експресивності в наукових текстах. *Мовознавчий вісник*. Вип. 23–23. 2017. С. 164–172
14. Ідзьо М. В. Мовні засоби експресивізації в текстах сучасних польських ЗМІ : дис. ... канд. філол. наук. Київ : Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, 2016. 222 с.
15. Зубков М. Г, Мюллер В. М. Сучасний англо-український та українсько-англійський словник (100 000 слів). Видавничий дім «Школа», 2018 р. 752 с.
16. Кіщенко А., Стрій Л. Лексичні засоби вираження категорії експресивності в сучасній українській прозі. *Вісник ОНУ. Сер.: Філологія*. 2022. Т. 27. Вип. 2(26). С. 42–53

17. Клімова О. М. Мовні засоби експресивності англомовного публіцистичного дискурсу в соціокультурологічному феномені сучасного комунікативного простору: перекладацький аспект. Кваліфікаційна робота магістра. Полтава, 2021. 94 с.

18. Коваль Т. Л. Експресиви як безпосередній засіб репрезентації експресивної функції мови. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2011. Випуск XXIV. Ч. 2. С. 468–476

19. Коваль Т. Л. Засоби експресивізації українського газетного дискурсу початку XXI ст. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Запоріжжя, 2011. 22 с.

20. Ковальова К., Савицька Л. Засоби експресивності у текстах онлайн-медіа. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 66. Т. 2. 2023. С. 122–127

21. Крицький О. Ю. Стилістичні трансформації в художньому перекладі. *Молодь: Освіта. Наука. Духовність* : Матеріали XX Всеукраїнської наукової конференції студентів і молодих вчених. Київ, 2023. С. 129–130

22. Лисогор М. Ю. Використання лексико-семантичної трансформації контекстуальної заміни в українському перекладі твору «Матильда» Роальда Дала. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики*: Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції. Кривий Ріг: ДонНУУТ, 2023. С. 61–63

23. Лукаш Н. М., Педченко С. О. Мовні засоби експресивізації художнього тексту (на матеріалі роману Марії Матіос «Щоденник страченої»). *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 12, 2022. С. 104–109

24. Ляшенко О. Є. Мовні засоби експресивізації тексту в ідіолекті Юрія Винничука: Кваліфікаційна робота з української мови. Київ, 2020. 70 с.

25. Миколишена Т. В. Перекладацькі засоби відтворення інвективи у дитячому творі (на матеріалі чарівних казок Роальда Дала). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. Випуск 2 (84). 2016. С. 88–94

26. Мирошніченко Д. І., Остапенко С. А. Застосування трансформації декомпресії в процесі художнього перекладу. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики*: Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції. Кривий Ріг: ДонНУУТ, 2023. С. 65–66

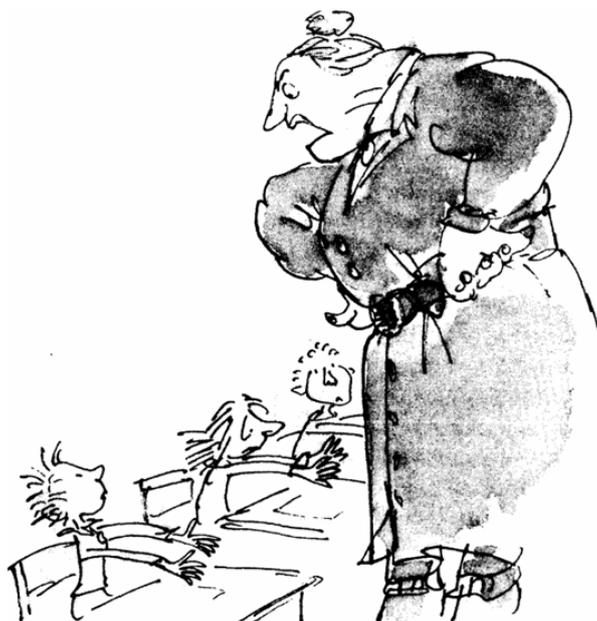
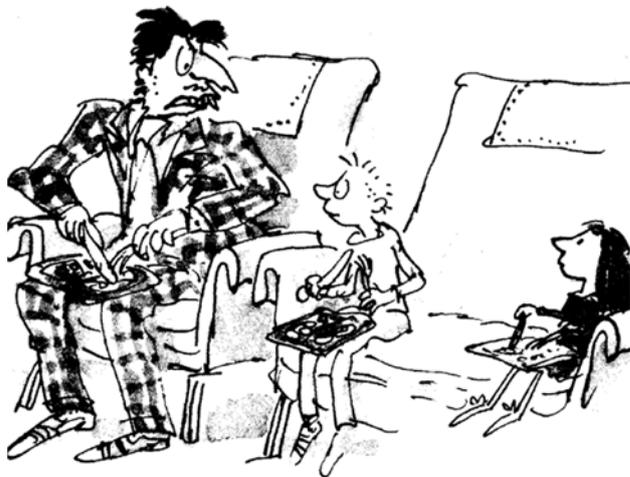
27. Мінцис Е. Є. Особливості перекладу демінутивів з англійської мови на українську (на матеріалі літературної казки Р. Дала «Матильда» та її перекладу). *Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць*. Вип. 740–741. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2015. С. 134–137

28. Мінцис Ю. Б. Демінутивність у художньому дискурсі: когнітивний і прагматичний аспекти (на матеріалі англомовної прози для дітей): дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Івано-Франківськ, 2014. 235 с.

29. Насалевич Т. В., Луханова А. М. Емоції як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Strategiczne pytania swiatowej nauki Przemysl. Nauka I Studia* : materialy IX Miedzynar. nauk.-prakt. konferencji. 2015 P. 46–49
30. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: навч. посібник. Вінниця : Нова Книга, 2011. 136 с.
31. Панко Я. В., Мінцис Ю. Б. Лексико-стилістичні особливості перекладу літературної казки Матильда Роальда Дала. URL: <https://docplayer.net/89664563-Leksiko-stilistichni-osoblivosti-perekladu-literaturnoyi-kazki-matilda-roalda-dala.html>
32. Панько О. Літературна казка «Матильда» Роальда Дала: Особливості рецептивного кола читача-дитини. *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*. Вип. 13. 2015. С. 216–224
33. Петровська А. Г. Способи відтворення стилістично забарвленої лексики. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики*: Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2023. С. 76–80
34. Пільгуй Н. М., Шкурченко А. Ю. Проблеми перекладу засобів логічної експресивності в англомовних науково-технічних текстах різних сфер. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 20. Том 2. 2021. С. 83–87
35. Свиноріз Я. В. Лінгвостилістичні засоби реалізації експресивності в англомовній публіцистиці та специфіка їх відтворення українською мовою: кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства. Київ, 2019. 96 с.
36. Севастюк М. І. Відтворення стильових домінант казкової повісті Роальда Дала «ВДВ» в українському перекладі. *Молодий вчений*. № 2 (66). 2019. С. 64–69
37. Скалеба Є. В. Застосування трансформації транскодування в процесі перекладу художнього твору. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики*: Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції. Кривий Ріг: ДонНУУТ, 2023. С. 101–103
38. Соколова Д. В. Засоби експресивного синтаксису в українських народних казках: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра. Ніжин, 2021. 92 с.
39. Туріца О., Марус Є., Дорофєєва-Кузьміна В. Експресивні засоби в англомовній художній літературі та особливості їх перекладу (на матеріалі перекладу оповідання Е. А. По «Золотий жук» українською мовою). *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2022. № 35. С. 128–139
40. Уголькова М. І. Стилістична трансформація антонімічної заміни в українському перекладі повісті Роальда Дала «Матильда». *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики*: Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції. Кривий Ріг: ДонНУУТ, 2023. С. 103–105
41. Форгель М. В. Лексико-семантична трансформація компресії у перекладі художнього тексту. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики*: Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції. Кривий Ріг: ДонНУУТ, 2023. С. 108–110
42. Холявко І. В. Засоби експресивності в українських мовознавчих наукових статтях. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 8. 2020. С. 185–190

43. Хоменко Г. Є. Експресивні засоби лексико-семантичного рівня інформаційного тексту. *Філологічні студії*. Вип. 8. 2012. С. 276–282
44. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії : монографія. Київ : Вища школа, 1984. 168 с.
45. Чабаненко В. Стилїстика експресивних засобів української мови. Запоріжжя : Вид-во ЗДУ, 2002. 351 с.
46. Чайковська Є. Ю. Поняття «емотивність» та «експресивність» у мові науки. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ : Логос, 2012. С. 279–287
47. Чувардинська О. В., Даниленко В. В. Стилїстичні засоби реалізації експресивності в сучасній англійській рекламі. *Філологічні студії*. Випуск 4. 2015. С. 41–45
48. Baker, Nona. In Other Words: A Course Book in Translation. London and New York : Routledge, 2011.
49. Dahl. Roald. Matilda. Puffin Books. 2016. 256 p.
50. Dmytruk L. A., Ostapenko S. A. Grammatical transformations application in the translation of “Matilda” by Roald Dahl into Ukrainian. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022 № 56. С. 252–256
51. Krytskyi, O. Yu. Grammatical transformations application in the process of translation. *Іноземні мови у сучасному комунікативному просторі: Матеріали XIV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції*. Херсон-Хмельницький, 2023. С. 86–88
52. Landers, C. E. Literary translation. A Practical Guide. New York; Clevedon : Multilingual Matters, 2001. 214 p.
53. Munday, J. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. London and New York : Routledge, 2016.
54. Newmark, P. Approaches to translation. Oxford : Pergamon Press. Oxford University Press. 2014. URL: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/literal>
55. Newmark, P. A Textbook of Translation. C. : Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, 1995. 457 p.
56. Nida, E. The Theory and Practice of Translating. N.Y. : Brill, Leiden, 1974. 195 p.
57. Ordudari, M. Translation procedures, strategies and methods. Translation Journal. No. 11(3). 2007. URL: <http://translationjournal.net/journal/41culture.htm>
58. Ostapenko, S. Antonymous translation application in the process of fiction text interpretation. *Proceedings of the II International Online Conference 'Corpora and Discourse'*. (29 November, 2022). National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”, 2022. P. 114–116
59. Ostapenko, S. A. Translation transformations application in the process of fiction text emotionally expressive vocabulary rendering. *Modern Engineering and Innovative Technologies*. Issue №19. Part 3. February 2022. P. 110–116

60. Ostapenko S. A., Kuts M. O. Lexico-semantic transformations in the Ukrainian translation of “Matilda” by Roald Dahl. *Актуальні питання іноземної філології*. № 16. 2022. С. 172–178
61. Ostapenko S. A., Kuts M. O. Methods of rendering emotionally coloured vocabulary in the process of literary translation. *Закарпатські філологічні студії* / голов. ред. І. М. Зимомря. Ужгород, 2022. Вип. 22. Том 2. С. 390–394
62. Ostapenko S., Lysohor M. Emotionally expressive lexical units rendering in the process of fiction text translation (based on material from “Matilda” by Roald Dahl) *Інтелект. Особистість. Цивілізація*. Вип. 23. Кривий Ріг: ДОННУЕТ, 2021. С. 40–49
63. Ostapenko S. A., Udovichenko H. M., Revutska S. K. Translation of “Matilda” by Roald Dahl into Ukrainian: grammatical aspect. *Академічні студії. Серія “Гуманітарні науки”* / голов. ред. П. В. Білоус. Луцьк, 2022. Вип. 1/2022. С. 271–277
64. Pryimachok, O. Types of lexical transformations in closely related literary translation. *Лінгвостилістичні студії*. Вип. 4. 2016. С. 174–180
65. Romaniuk, O. M. Lexical and semantic transformations applied in the Ray Bradbury’s short stories. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Вип. 40, том 3. 2019. С. 87–90
66. Rose, M. G. *Translation and Literary Criticism: Translation as Analysis*. Manchester, 1997.
67. Shuxin, C. *English-style translation course*. Peking University Press, Beijing. 2000.
68. Skliarenko, O. Artistic text and its translation. *Science and Education a New Dimension. Philology*. No. IX(74), Issue: 251. 2021. P. 68–70
69. Udovichenko H. M., Samoilenko H. A. Certain language means of emotions expression in superior Internet communication. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. Вип. 3. 2021. С. 153–159
70. Wolfson, Leandro. The Contact Between Text, Mind, and One's Own Word. URL: <http://accurapid.com/journal/34workshop.htm>

Give my Jenny her wages
Give my Jenny the house
Then get out of here.
If you don't, I will come
and get you
I will come and get you
like you got me.
I am watching you
Agatha _.

Віддай моїй Дженні її зарплатню
Віддай моїй Дженні будинок
А тоді вилітайся звідси геть.
Бо інакше я прийду
і покінчу з тобою
Я прийду і покінчу з тобою –
так, як ти покінчила зі мною.
Від мене не сховаєшся,
Агата. ✍️